

www.bastinaobjave.com

Imam Zejnul-Abidin Ali ibn Husein

- Glasnik poruke ustanka s Kerbele u doba apatije;
- Zašto Imam nije digao ustanak?;
- Dimenzije Imamove borbe;
- Sahifa Sedždžadija – riznica spoznaje;
- Podrška nemoćnima;
- Odgojni princip

Kratak pregled Imamovog, mir neka je na nj, života

Poznat kao Zejnul-abidin i Sedždžad, sin je trećeg šiitskog imama Huseina ibn Alija, mir neka je na nj, i njegove žene Šahrbanu. Imam Sedždžad, mir neka je na nj, rođen je 38. godine po Hidžri u Medini¹, gdje je i proveo djetinjstvo.² Dvije prve godine njegovog života poklapaju se s vlašću njegovog djeda zapovjednika vjernika, mir neka je na nj, dok je narednih deset godina period imamata njegovog amidže Hasana Mudžtebe, mir neka je na nj, koji je za to vrijeme u periodu od šest mjeseci bio i halifa islamskog svijeta. Nakon šehadeta Imama Mudžtebe, mir neka je na nj, 50. godine po Hidžri, deset narednih godina, koliko je trajao imamat Huseina ibn Alija, mir neka je na nj, proveo je uz svoga oca koji se sukobljavao s Muavijom dok je ovaj bio na vrhuncu moći.

U mjesecu muharemu 61. godine po Hidžri naša se na Kerbeli i ondje bio svjedokom šehadeta svog oca Imama Huseina, mir neka je na nj. Nakon tragedije na Kerbeli, dakle pošto je imamat prenesen na njega, sa ostalim zarobljenicima iz Huseinovog logora sproveden je u Kufu i Šam i tokom tog putovanja bio je staratelj i oslonac zarobljenika u svim njihovim stradanjima i patnjama. Tokom ovog putovanja svojim vatrenim govorima diskreditirao je

¹ Muhammed ibn Jakub Kulejni, *Usul-i Kafi*, priredio Ali Akbar Al-Ghafari, Mektebetul-suduq, Tehran 1381, sv. 1, str.467.; Šejh Mufid, *Al-Iršad*, Qom, Mektebeti basireti, str. 253.; Fadl ibn Hasan Tabrisi, *I'lami al-vari bi i'lami al-huda*, Darul-kitabi islamiyye, Tehran, str. 256., Hasan ibn Muhammed ibn Hasan Qomi, *Tarikh-e Qom*, prijevod Hasan ibn Hasan ibn Ali Qomi, Entesharat-e Tus, Tehran 1361 str. 196.

U pogledu imena majke četvrtog Imama postoje razilaženja, pa je hroničari osim pod imenom Šahrbanu spominju i pod još dvanaest imena, poput: Šahi Zanan, Džahani Šah, Šahrnaz, Džahani Banuye, Hule, Silafa... Radi više informacija pogledati Sejjid Džafer Šehidi *Zendegani Ali ibn Husein*, Daneshgah-e Melli Iran, Tehran, sv. 1, str. 403-416.

² Šejh Mufid, *Ibid*, str. 253.; Allame Tabrisi, *Tadžul-mevalid*, Mektebi basireti, Qom 1363, str. 80.; Kulejni, *Ibid*, str. 466.; Sabt Ibn Dževzi, *Tezkiratul-hevas*, str. 167.

Ježidovu vlast. Nakon izlaska iz Šama nastanio se u Medini, gdje je 94. ili 95. hidžretske godine dosegao šehadet. Sahranjen je na poznatom groblju Bakija pored svoga amidže Imama Hasana, mir neka je na nj.

Halife Imamovi savremenici

Imam Ali ibn Husein bio je savremenik sa sljedećim halifama:

- Jezid ibn Muavija (61-64. h.g.);³
- Abdullah ibn Zubejr (61-73. h.g.);⁴
- Muavija ibn Jezid (nekoliko mjeseci tokom 64. h.g.);
- Mervan ibn Hakem (devet mjeseci tokom 65. h.g.);
- Abdulmelik ibn Mervan (65-76. h.g.);
- Velid ibn Abdulmelik (76-96. h.g.).

Imamova bolest – božanska blagodat

Nažalost, među pukom se često četvrtog imama naziva i Bolesni Imam, a takav nadimak nam u svijest priziva slabašnu i nemoćnu osobu, blijedog, iznemoglog i melankoličnog čovjeka. To, međutim, nipošto ne odgovara istini. Naime, četvrti Imam bio je bolestan samo onih nekoliko dana na Kerbeli, nakon čega je ozdravio i narednih trideset i pet godina bio je, poput ostalih Imama, odličnog zdravlja i fizičke kondicije.

Nema sumnje da je Imamova bolest prilikom tragičnih događaja na Kerbeli bila osobita Božija pomoć, jer Imam usljed bolesti nije bio obavezan stupiti u borbu⁵ te je tako njegov sveti život bio zaštićen od Jezidovih plaćenika i na ovaj način je loza imamata nastavila trajati. Da Imam tad nije bio bolestan, morao bi učestvovati u džihadu protiv Jezidove vojske, a tad bi, poput ostalih sinova i prijatelja svoga oca, i on postao šehidom, čime bi bilo utrnuto svjetlo upute.

Sabit Ibnul-Dževzi piše: “Ali ibn Husein nije ubijen jer je bio bolestan.” A Muhammed ibn Sa'd bilježi: “Tog dana (na Ašuru) Ali ibn Husein, koji se nalazio uz svog oca, imao je dvadeset i četiri godine, tako da su neosnovane tvrdnje kako je tada još bio golobrado dijete. Međutim, tog dana on je bio bolestan i zato nije sudjelovao u boju.”⁶

Ibn Sa'd također nas izvještava: “Nakon ubistva Huseina ibn Alija, Šamir otiđe k Aliju ibn Huseinu, koji je bolestan ležao u postelji, i reče: ‘Ubijte ovoga!’ Jedan od njegovih pratitelja

³ U zagradi je period vladavine svakog od navedenih halifa.

⁴ Abdullah ibn Zubejr bio je jedan od onih koji nisu dali bejat Jezidu. Nakon Muavijine smrti, malo prije nego je Imam Husein, mir neka je na nj, krenuo iz Mekke, stigao je u taj grad i dao se u političke aktivnosti. Pošto nakon smrti Imama Huseina nije imao dostojnog takmaca, proglasio se u Hidžazu halifom. Jezid ga do kraja svoga života nije uspio poraziti. Nakon Jezidove smrti, Abdullah je svoju vlast proširio na iz Hidžaza na Irak, Egipat i istočne dijelove islamskog svijeta, tako da se vlast Jezidovih nasljednika svela na Šam. Prema tome, u periodu od 61. do 73. godine islamskim svijetom paralelno su vladala dvojica halifa, ali nakon što je Abdullah ibn Zubejr poražen i ubijen od strane Abdul-Melika ibn Mervana, hilafet se u cjelosti našao u rukama Mervanovih potomaka.

⁵ Mesudi, Ibid, str. 167; Ibn Dževzi, Ibid, str. 324.

⁶ Ibn Dževzi, Ibid, str. 324.

kaza: 'Slava Bogu! Zar da ubijemo bolesnog mladića koji nije učestvovao u bici?!' Uto stiže Omer ibn Sa'd i reče: 'Ne dirajte ove žene i tog mladića!'"⁷

Šejh Mufid prenosi od Hamida ibn Muslima, jednog od Jezidovih bojovnika: "Na dan Ašure ušli smo pod šator Alija ibn Huseina; on bijaše teško bolestan i ležao je u postelji. Šimr stiže sa grupom pješaka, pa ga upitaše: 'Hoćemo li ubiti i ovog bolesnika?' Tad rekoše: 'Slava Bogu! Zar ubijate i djecu?! Ovo je dječak, a bolest ga je oborila s nogu.'⁸ Govorio sam tako sve dok ih ne odvratih od nauma da ga ubiju. Tad stiže i Omer ibn Sa'd. Žene su plakale i naricale. On reče svojim ljudima: 'Neka niko od vas ne ulazi u šatore ovih žena i ne dirajte tog mladića!'"⁹

Kao što se da primijetiti, bolest četvrtog Imama bila je Božija blagodat posredstvom koje mu je spašen život, no to nipošto ne ukazuje na njegovu duhovnu slabost ili nemoć pred neprijateljem. Ne samo da je u tako teškim uvjetima Imam bio utjeha i oslonac zarobljenicima, već se i prema neprijatelju ophodio hrabro i odvažno, o čemu svjedoče i njegovi vatreni govori i obraćanja u Kufi i Šamu. Tako, nakon što su zarobljenici dovedeni u Kufu, on je tako oštro razgovarao sa Abdullahom ibn Zijadom na skupu koga je ovaj organizirao da je Abdullah, silno rasrđen, naredio da pogube Imama. Imam mu je, međutim, na to kazao: "Zar meni prijetiš smrću?! Zar ne znaš da je poginuti nama nešto sasvim obično, i da je šehadet za nas blagodat i ponos!"¹⁰

Pronositelj poruke Kerbele

Kako je već ukazano, Imam Sedždžad prisustvovao je tragediji na Kerbeli, a nakon šehadeta svoga oca Huseina ibn Alija, mir neka je na nj, bio je na čelu preživjelih iz Huseinove obitelji i preuzeo je obavezu pronošnja poruke ustanka i crvenog šehadeta Imama Huseina. Kroz svoje govore i obraćanja on je razotkrivao prljavo lice emevijske vlasti i utjecao na to da se javnost osvijesti.

S obzirom na široku i obuhvatnu propagandu emevijskih vlasti, još od vremena Muavije pa nadalje, protiv Poslanikove porodice, nema sumnje da bi, da preživjeli Imama Huseina nisu osvješćivali i budili narod, neprijatelji islama i sluge tadašnjih moćnika uspjeli izbrisati iz historija ovaj veliki ustanak i vječni pokret odnosno prikazati ga u krivom svjetlu. Međutim, propaganda Imama Sedždžadada i ostalih preživjelih članova obitelji prvaka šehida, mir neka je na nj, u vrijeme njihovog sužanjstva – onda kad su im Jezidova glupost i golema mržnja dali priliku za to – nije Huseinovim neprijateljima pružila priliku da iskrivljavaju činjenice i šire laži. S obzirom na to da smo u poglavlju o životu Imama Huseina, mir neka je na nj, prilično opširno govorili o propagandnom djelovanju četvrtog Imama, ovdje ćemo se zadovoljiti onim što smo već kazali.

⁷ *Al-tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5., str. 221.

⁸ Hamid ibn Muslim je vjerovatno kako bi izazvao samilost hazreti Sedždžadada (koji bijaše omršavio i oslabio) nazvao dječakom, ili je možda kasnije događaje opisivao ovako kako bi kod šijja opraio barem dio svoga grijeha.

⁹ Šejh Mufid, *Al-Iršad*, Qom, Mektebeti basireti, str. 242; ibn Džerir Taberi, *Tarihul-umim vel-muluk*, Darul-qamusul-hadis, Bejrut, sv. 6, str. 260.; Ahtab Havarizmi, *Ibid*, sv. 2, str. 38.

¹⁰ Ihtab Havarizmi, *Ibid*, str. 43.

Doba ćutnje

Na temelju podjele perioda imamata na četiri faze nakon smrti Poslanika islama (o čemu smo govorili u poglavlju o životu zapovjednika vjernika, mir neka je na nj), život Imama Sedždžada odvijao se u okviru četvrte faze, čije su karakteristike:

- Gubitak nade u mogućnost oružane pobjede pokreta;
- Aktivno nastojanje da se dugoročno stvore preduvjeti za uspostavu islamske vlasti od strane Poslanikove porodice;
- Priprema uvjeta za ostvarenje tog cilja kroz kulturni rad i odgoj odgovarajućih ljudskih snaga;
- Očuvanje izvorne islamske misli i ukazivanje na novotarije i zablude.

Nije potrebno posebno naglašavati da su žalosni događaji sa Kerbele (i to vrlo brzo) zadali snažan udarac šiitskom pokretu i reakcije na vijest o ovim događajima u cijelom tadašnjem islamskom svijetu, posebno u Iraku i Hidžazu, izazvale su strah i zebnju. Naime, postalo je jasno da se Jezid, koji je spreman ići toliko daleko da pobije Poslanikove potomke (poštovane i ugledne u čitavom islamskom svijetu) i uzme u roblje njihove žene i djecu, neće prezati ni od kakvog zločina kako bi učvrstio svoju vlast.¹¹

Taj strah i zebnja, naročito primjetni u Kufi i Medini, dodatno su osnaženi nakon tragedije Hurra i okrutnog gušenja pokreta Medinjana od strane Jezidovih snaga (u mjesecu zulhidždžetu 63. h.g.). Na teritorijama pod jakim utjecajem Poslanikove porodice, posebno u Medini u Hidžazu i u Kufi u Iraku, zavladao je ćutnja. Šiiti i sljedbenici Imama ubrajani su u neprijatelje Emevija, te su se osjećali slabima i nemoćnima, a njihova organiziranost i ustroj posve su se raspali. Ukazujući na tu neugodnu situaciju, Imam Sedždžad rekao je: "U cijeloj Mekki i Medini nema niti dvadeset ljudi koji nas vole."

Čuveni historičar Mesudi ističe: "Ali ibn Husein preuzeo je imamat u tajnosti i uz strogu tekiju, u teškim vremenima."

Imam Sadik, mir neka je na nj, kazao je o ovoj žalosnoj i neugodnoj situaciji: "Nakon šehadeta Huseina ibn Alija, mir neka je na nj, ljudi su se vratili (odnosno napustili su Poslanikovu porodicu), osim trojice: Ebu Halida Kabulija, Jahje ibn Ummi Tavila i Džabira ibn Mut'ima." Uz njih su kasnije pristali još neki, tako da je broj sljedbenika porastao. Jahja ibn Ummi Tavil ušao je u Poslanikovu džamiju u Medini i ovako se obratio ljudima: "Mi smo vam suprotstavljeni i poričemo vas (dakle vaš put i vjerovanje), i između vas i nas postojaće uvijek neprijateljstvo i otvoreni sukob..."

Ne treba ni kazati da su u takvim uvjetima ovako otvoreno i jasno mogli nastupati samo rijetki ljudi koji nisu marili za vlastiti život, poput Jahje ibn Ummi Tavila koji je bio spreman izložiti se svakoj opasnosti. Zato je Hadždžadž ibn Jusuf, optužujući Jahju za prijateljstvo sa Zapovjednikom vjernika, mir neka je na nj, dao da mu se odsjeku ruke i noge, i umorio ga je groznom smrću.¹²

Fadl ibn Šazan. Jedan od najistaknutijih šiitskih učenjaka i muhadisa sredine 3. hidžretskog stoljeća i učenik Imama Dževada, Imama Hadija i Imama Askerija, mir neka je na sve njih, kaže: "Na početku imamata Alija ibn Huseina, mir neka je na nj, slijedilo ga je tek nekoliko osoba: Muhammed ibn Džabir ibn Mut'im, Jahja ibn Ummi Tavil i Ebu Halid Kabuli."¹³

¹¹ Zarobljavanje žena i djece kao i nošenje glava šehida od grada do grada imali su zasigurno za cilj izazvati strah među narodom i osujetiti svaku reakciju.

¹² Šejh Tusi, *Ekhtiyari ma'rifetir-ridžal*, str. 123.

¹³ Šejh Tusi, *ibid*, str. 115.

Mračna vladavina Abdul-Melika

Period imamata hazreti Sedždžada poklapa se sa vlašću jednog od najmračnijih režima u povijesti islama. Premda je još prije njegovog vremena islamska vlast zastranila i pretvorila se u diktatorski i sebični režim, no vrijeme u kome je djelovao četvrti Imam od predašnjih vremena razliku je po tome što su vlastodršci sada otvoreno i bez nastojanja da to prikriju sknavili islamske svetinje te sasvim javno zanemarivali principe islama, a niko pritom nije imao hrabrosti za bilo kakav vid protesta.

Veći dio imamata hazreti Sedždžada poklapa se sa hilafetom Abdul-Melika ibn Mervana, čija je vladavina trajala dvadeset i jednu godinu. Historičari Abdul-Melika spominju kao lukavog, opreznog i pronicljivog, učenog i oštroumnog čovjeka. Autor *Al-Fahrija* kaže: "Abdul-Melik je bio uman, pametan, učen, obrazovan, bistar, izvanredan političar i pronicljiv čovjek."¹⁴

Hindušah bilježi: "Bio je to pametan, vrlinama obdaren, rječit i učen čovjek, upućen u znanost, predaje i poeziju, dobrog znanja i ispravnog razmišljanja."¹⁵

Prije nego što se domogao vlasti, Abdul-Melik je ubrajan među medinske fakihe, bio je poznat po svojoj skrušenosti, ibadetu i vjerskoj orijentaciji. Vrijeme je provodio u džamiji Medini predan ibadetu, te je tako stekao i nadimak Hamametul-mesdžid odnosno džamijski golub.

Kažu da je u trenucima smrti svoga oca Mervana, dakle u trenucima kad mu je pripao hilafet, zatečen kako uči Kur'an, pa kad je čuo ovu vijest zatvorio je Kur'an i rekao: "A sad se ja i ti rastajemo! I s tobom se više neću družiti!"¹⁶

I doista se i jeste odvojio od Kur'ana te je, usljed oholosti koju mu je vlast donijela, posve poništio svoj karakter, tako da se historičari s gorčinom sjećaju nedjela njegove vlasti. Sujuti i Ibn Asir pišu: "Abdul-Melik je u historiji islama prvi koji je prekršio dati oprost ljudima (ubio je Amra ibn Said ibn Asa nakon što mu je obećao sigurnost), on je prvi koji je ljudima zabranio da govore u prisustvu halife i prvi je koji je spriječavao pozivanje na dobro.

Dvije godine nakon poraza Abdullaha ibn Zubejra u Meki (75. h.g.), Abdul-Melik je, putujući na hadž, stigao u Medinu i, obraćajući se narodu, rekao je sljedeće: "Ja vam nisam onaj jadni halifa (Osman), nisam onaj popustljivi halifa (Muavija), niti sam onaj slabe pameti (Jezid). Ove ljude neću liječiti drugačije nego sabljom. Tražite od mene da se ponašam poput muhadžira, a sami se tako ne ponašate (tražite od mene da budem bogobožan, a sami niste takvi). Tako mi Boga, ko me od danas pa u buduće bude pozivao na bogobožnost, glavu ću mu odrubiti!"

Ovu poslednju rečenicu rekao je aludirajući na to da su hatibi i imami džuma-namaza običavali počinjati učenje hutbe petkom riječima itequllahi (bojte se Boga).

Kad onaj ko se smatra Poslanikovim halifom, u Poslanikovom gradu i pored mjesta na kome je on sahranjen govori ovako i napada na njegov sunnet, sasvim je jasno kakvo se ponašanje može očekivati od njegovih namjesnika u udaljenim oblastima.

Za vrijeme svoje duge vladavine Abdul-Melik je toliko prakticirao nasilje, smutnju i nepravdu da je svjetlo imana posve zamrlo u njegovom srcu. To je naprosto postao njegov način življenja, pa je tako jednom kazao Saidu ibn Musibu: "Postao sam takav da me više ne raduje dobro koje učinim niti sam žalostan zbog zla koje činim." Said ibn Musib na to mu reče: "Onda je tvoje srce potpuno mrtvo."¹⁷

¹⁴ Ibn Asir, *Al-Kamilu fil-tarih*, Bejrut, Dari Sadir, 1399. h.g., sv. 4, str. 520.

¹⁵ Ibn Taqteqa, *Al-Fakhri*, Darul-Sadr, Bejrut 1386, str. 122-124.

¹⁶ Suyuti, *Ibid*, str. 217.; Ibn Taqteqa, *Ibid*, str. 122.; Ebul-Abbas Al-Muberid, *Al-Kamil fil-lughat vel-adab*, Dari Kitabul-'ilmiyye, Bejrut 1985; sv. 2, str. 192.; Hindušah, *Ibid*, str. 76.

¹⁷ Ibn Taqteqa, *Ibid*, str. 122.; Ibn Asir, *Ibid*, sv. 4, str. 521; Hindušah, *Ibid*, str. 76.

Abdul-Melik se najčešće družio sa ženom po imenu Ummi Derda. Jednom mu Ummi Derda reče: “O Zapovjedniče vjernika, čula sam da si nakon ibadeta pio vino?!” On joj odgovori: “Ne samo vino, pio sam ljudske krvi!”¹⁸

On koji se nakon ataka Jezidove vojske na Mekku (radi obaranja Abdullaha ibn Zubejra) utjecao Bogu od takvog čina i izražavao svoje gnušanje, nakon dolaska na vlast ne samo da je i sam nastavio s takvim nedjelima, već je zadužio krvnika kakav je bio Hadždžadž da to obavi za njega, a ovaj je katapultom kamenovao Mesdžidul-Haram i Kabu (budući da se Ibn Zubejr sklonio ondje).¹⁹

Namjesnici silnici

Po ugledu na njega, Abdul-Melikovi nasljednici u različitim područjima islamskog svijeta provodili su tiransku i nasilničku vladavinu, odnoseći se prema narodu grubo i silnički.

Mesudi piše: “Abdul-Melik je bio sklon prolijevanju krvi. Njegovi namjesnici poput Hadždžadža, poglavara Iraka, Muhliba, poglavara Horasana, i Hišama ibn Ismaila, poglavara Medine, bili su također tirani i nemilosrdni poput njega.”²⁰

Upravitelj Medine Hišam ibn Ismail bio je tako strog prema narodu i toliko je tlačio Poslanikovu porodicu da je Velid, kada je nakon očeve smrti preuzeo vlast, bio primoran da ga smijeni.

Ipak, gori od svih bio je Hadždžadž čiji su zločini dobro poznati u historiji islama. Nakon što je Hadždžadž porazio Ibn Zubejra, Abdul-Melik ga je na dvije godine postavio za svoga namjesnika u Hidžazu (Mekki, Medini i Taifu).²¹ Hadždžadž je u Medini dao pogubiti grupu ashaba poput Džabira ibn Abdullaha Ensarija, Enesa ibn Malika, Sehla ibn Sa'idija i još nekih, pod izgovorom da su oni Osmanove ubice!²²

Napuštajući Medinu, kazao je: “Zahvaljujem Bogu što me izvodi iz ovog truhlog grada. Ovaj grad gori je od bilo kog drugog, a njegovi ljudi su izdajnički i buntovnički raspoloženi prema Zapovjedniku vjernika. Da mi Zapovjednik vjernika nije naredio drugačije, sravnio bih ovaj grad sa zemljom. U ovom gradu nema ničega osim komada drveta koga nazivaju Poslanikovim minberom i šake truhlih kostiju koje zovu Poslanikovim grobom!”²³

Hadždžadž u Iraku

Pošto je Hadždžadž potčinio Mekku i Medinu, Abdul-Melik je shvatio da samo Hadždžadž može smiriti Irak, te mu je 75. h.g. povjerio vlast nad Irakom (Kufom i Basrom). Hadždžadž u Kufu nije došao onako kako je uobičajeno za halifinog namjesnika, nego je u grad stigao zakrinkan, ušao je u mesdžid, probio se kroz narod i ispeo se na minber, a onda je neko vrijeme sjedio na minberu ništa ne govoreći. Ljudi se počеше sašaptavati, pitajući se o kome se

¹⁸ Suyuti, Ibid, str. 216.

¹⁹ Suyuti, Ibid, str. 217.; Hendušah, Ibid, str. 76.

²⁰ Mesudi, *Murudžul-zeheb*, sv. 3, str. 91.

²¹ *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str. 27-29.; Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5 str. 220.

²² *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str.18. Ibn Asir kaže: „Odnosio se prema njima isto kao i prema zimmijama.“ (Ibn Asir, *Al-Kamilu fil-tarih*, Bejrut, Dari Sadir, 1399. h.g., sv. 4, str. 359.)

²³ Ibn Asir, Ibid, sv. 4, str. 359.; Šehidi, Sejjid Džafer, *Tarikh-e tahlili eslam ta payane amaviyan*, Merkez-e nashr-e daneshgahi, Tehran 1365, str. 182. Od Boga molimo oprost što prenosimo ovakve gнусne riječi, i činimo to tek kako bismo čitateljima dali do znanja o kakvim osobama ovdje govorimo.

radi. Neko predloži da ga kamenuju zbog takvog postupka, ali ljudi ipak odlučiše da sačekaju i vide šta će se desiti.

Kad se žamor u mesdžidu utiša, Hadždžadž skide krinku i poče govor ovim riječima: “O narode Kufe, vidim ovdje glave koje su poput zrelog voća prispjelog za branje i koje treba da budu odvojene od tijela, a ja sam onaj ko će to obaviti. Vidim ovdje turbane i brade s kojih kao da kaplje krv...”

Onda je nastavio svoj prijeteći govor i uplašio je ljude tako da iz ruku onoga koji ga je htio kamenovati ispade kamenje a da ovaj nije bio ni svjestan toga.²⁴

Na sličan način Hadždžadž se ponio i stigavši u Basru. Ibn Kutejba Dinvari ovako opisuje Hadždžadžov dolazak u Basru: “Hadždžadž se u Basru zaputi sa dvije hiljade vojnika iz Šama i njihovih saveznika, te u pratnji još četiri hiljade vojnika različitog porijekla. Stigavši do Basre, povede sa sobom dvije hiljade vojnika i odluči ući u grad baš u vrijeme džumanamaza. Svojoj pratnji naredi da opkole džamiju, i pored svake od džamijskih kapija, a bilo ih je osamnaest, postavi po stotinu ljudi sa sabljama sakrivenim pod odjećom, i naredi im: ‘Čujete li u džamiji kakvu galamu, svakog ko pokuša izaći napolje posijecite, i to tako da mu se glava otkotrlja napolje, a tijelo mu ostane unutra!’

Njegovi posilni stadoše uz vrata, čekajući. Hadždžadž, onda, uđe u džamiju u pratnji dvije stotine ljudi, stotinu ispred i stotinu iza njega, koji su pod odjećom nosili sablje. Sam je, također, pod odjećom imao sakriven mač. Hadždžadž reče svojim ljudima: ‘Kad uđemo u džamiju, održat ću ljudima govor, a oni će me početi gađati kamenicama. Kad vidite da sam skinuo svoj turban i stavio ga na koljena, isučite sablje i počnite sjeći ljude.’

S takvim planom, Hadždžadž se u vrijeme namaza ispe na minber i, između ostalog, reče: ‘Zapovjednik vjernika (Abdul-Hakem) ovlastio me da vladam u vašem gradu i dijelim među vama bejtul-mal. Naredio mi je da se odazovem na vapaj potlačenog i da se osvetim tlačitelju, da cijenim dobročinitelje i da kaznim zločinitelje... Šaljući me ovamo, halifa mi je dao dvije sablje: sablju milosti i sablju srdžbe i kazne. Sablju milosti putem sam izgubio, ali sablja kazne, evo, u mojoj je ruci!’

Narod poče gađati kamenicama Hadždžadža na minberu. On tad skide turban s glave i stavi ga na koljena, a njegovi posilni stadoše bez oklijevanja sijeći ljude. Kad shvatiše šta se dešava, ljudi nagrnuše na kapije džamije, no ko god bi zakoračio napolje, glava bi mu bila odrubljena. Tako su bjegunci bili primorani da se vrate natrag u džamiju, a ondje su ginuli tako da se potok krvi iz džamije slijevao ka bazaru.”

Tako je Hadždžadž diljem Iraka uspostavio strahovladu, ubivši masu uglednih, pobožnih i nevinih ljudi. U srca ljudi posijao je strah koji je obuhvatio ne samo Irak već i cijeli Huzistan i istok.

Talas nasilja i ubistava

Čuveni historičar Mesudi piše: “Hadždžadž je vladao dvadeset godina i boj onih koji su za to vrijeme stradali od njegovog okrutnog mača popeo se na stotinu i dvadeset hiljada ljudi! A tu nisu uračunati oni koji su sukobljavajući se s Hadždžadžom pobijeni od njegovih vojnika.”

U trenutku Hadždžadžove smrti, u njegovom poznatom zatvoru (na čiji sam spomen bi ljudi počeli drhtati od straha) nalazilo se pedeset hiljada muškaraca i trideset hiljada žena, a sedamnaest hiljada njih bili su goli i bos. Hadždžadž je skupa zatvarao i žene i muškarce.

²⁴ Ebul-Abbas Al-Muberid, *Al-Kamil fil-lughat vel-adab*, Dari Kitabul-'ilmiyye, Bejrut 1985; sv. 2, str. 32.

Njegov zatvor nije imao krova, tako da su zatvorenici ljeti bili izloženi vrućinama, a zimi kiši i studeni.²⁵

Mračni i svijetli momenti vladavine Velida ibn Abdul-Melika

Nakon Abdul-Melikove smrti hilafet je pripao njegovom sinu Velidu. Neki historičari pohvalno govore o Velidu i daju mu prednost u odnosu na njegovog oca Abdul-Melika, djeda Mervana i mnoge druge halife. Naime, nijedan od emevijskih halifa, izuzmemo li Omera ibn Abdul-Aziza, nije za svoje vladavine učinio toliko stvari od općeg dobra i toliko dobrih djela. Velid je za svoje vlasti nastojao osnivati, graditi i popravljati džamije i sveta mjesta i bodrio je svoje namjesnike da i sami čine tako.

Historičari kažu: Velid je izgradio Veliku džamiju u Damasku i proširio je Poslanikovu džamiju i Mesdžidul-Aksa. Po njegovoj naredbi, u svakom gradu koji nije imao mjesto za skupno obavljanja namaza izgrađena je džamija. Također, osnovao je brojne postaje i tvrđave u svrhu odbrane granica islamske teritorije, ustanovio je brojne povezujuće puteve, dao je da se u raznim krajevima islamskom svijeta iskopaju bunarevi, osnovao je škole i bolnice, ukinuo je neorganizirano dijeljenje sadake i pomoći sirotinji, pa je odredio konkretan iznos iz bejtul-mala koji je dijeljen bolesnim, siromašnim i potrebitim u zemlji.

Ustanovio je prihvatilišta za slijepce i nemoćne, zbrinuo je leprozne i odredio da se o njima brinu liječnici i njegovatelji, te je naredio da se za takve osigura ishrana i njega. Također, osnovao je sirotišta u kojima su djeca bez roditeljskog staranja i siročad imala osigurana boravak, odgoj i obrazovanje. Većinu svog vremena provodio je lično obilazeći gradove i bazare i kontrolirao je cijene roba.²⁶

Velidove loše strane

Pored ovih svjetlih postupaka očevidnih u Velidovom životu, on je imao i svojih loših strana te sasvim jasnih zabluda koje ne trebaju ostati nespomenute kad govorimo o njegovom životu. Kako historičari prenose, Velid je bio nasilničke i tiranske naravi. Otac i majka u djetinjstvu su ga odgajali udovoljavajući svim njegovim željama i ničim ga ne ograničavajući, te je stoga odrastao u prilično neuljudnu i neobrazovanu ličnost.²⁷

Velid nije poznao arapsku gramatiku i književnost, i nikad u životu nije savladao pravila arapskog jezika, pa su njegovi govori zvučali gramatički i stilski rogobatno. Na jednom skupu kod svoga oca, pri razgovoru s nekim Arapom pogrešno je izgovarao i najprostije rečenice. Otac ga je radi toga prekorio riječima: “Onaj ko kako treba ne poznaje jezik Arapa ne može vladati njima!” Velid se nakon toga šest mjeseci posvetio učenju arapske gramatike pod paskom nekolicine vrsnih lingvista, ali na kraju je s gramatikom stajao još lošije nego prije.²⁸

Možda jedan od razloga njegovog insistiranja na širenju znanja i nauke leži upravo u tome što je, svjestan da je sam prilično neobrazovan, time htio prikriti svoju slabost.

²⁵ Mesudi, *Murudžul-zeheb*, sv. 3, str. 166-167.

²⁶ Sejjid Amir Ali, *Mokhtaseri tarikhul-arab*, Bejrut 1967, str. 123; pogledati i *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str. 36.

²⁷ Suyuti, *Ibid*, str. 223-224.

²⁸ Ibn Asir, *Ibid*, sv. 5, str.11, Ibn Taqteqa, *Ibid*, str. 127.

Službenici nasilnici

Velid je vlast nad sudbinom muslimana povjerio emirima, namjesnicima i zapovjednicima koji su važili za kvarne i zločinu sklone osobe, a koji su narodu nanijeli dosta jada. Jedan od njegovih službenika bio je i Hadždžadž ibn Jusuf, koga je nakon Abdul-Melikove smrti zadržao u svojoj službi.

U to vrijeme, Šam se nalazio pod izravnim Velidovim nadzorom, u Iraku je vladao Hadždžadž, u Hidžazu Osman ibn Habara, i u Egiptu Kora ibn Šerik, a svaki od njih bio je poznat kao tiranin. Omer ibn Abdul-Aziz (Velidov bratić) bio je toliko odan poštenju i pravdi da je u vezi s vlašću nekolicine ovih namjesnika kazao: “Zemlja je puna nasilja i tlačnja. O Bože, spasi narod iz ove nesreće!”²⁹

Možda je upravo zbog ovakve nepravde vladara i potlačenosti i bespomoćnosti muslimana Imam Sedždžad, mir neka je na nj, u jednom svom kazivanju ljude podijelio u šest skupina, uporedivši vlastodršce s lavovima, a muslimane s ovcama, pa je kazao da ljudi nalikuju ovcama koje žive između lava, vuka, lisice, psa i svinje, a svaki od njih želi njihovu kožu, meso i kosti.³⁰

Zašto četvrti Imam nije digao ustanak?

Pošto smo donekle objasnili političku situaciju u doba hazreti Sedždžada, mnogo bolje ćemo shvatiti zašto Imam nije dizao ustanak. Naime, s obzirom na strah i depresiju koji su vladali u društvu te strogi nadzor i kontrolu uspostavljenu od strane emevijske vlasti, svaki oružani pokret bio je osuđen na poraz. Niti najmanji pokret, uostalom, nije mogao proći nezapaženo od špijuna emevijske vlasti. Tako je jednom prilikom špijun iz Medine obavijestio Abdul-Melika: “Ali ibn Husein imao je robinju, pa ju je oslobodio, a potom se vjenčao njome.” Abdul-Melik je poslao Imamu pismo u kome mu prigovara zbog ovoga i zamjera mu što se nije oženio ženom plemenitog roda, nekom iz plemena Kurejšija.

Imam mu je u odgovoru napisao: “Nema nikoga ko bi bio veći i plemenitiji od Poslanika Božijeg, pa je on oženio svoju oslobođenu robinju. Bog islamom uzvisi sve što je bilo nisko, svaki nedostatak pretvori u savršenstvo i svaku mahanu u vrlinu. Nijedan musliman nije nizak, i ne postoji niskost osim niskosti neznaboštva!”³¹

Abdul-Melik je na ovaj način htio upozoriti Imama da ima uvida u sve što on čini, pa čak i u njegove lične stvari i porodične odnose. Kako je, onda, u takvim uvjetima bilo moguće početi kakav revolucionarni pokret? Čini se da se Imam, upravo shvatajući te gorke i nepovoljne uslove, obraća Bogu ovakvom dovom:

“Kako je mnogi neprijatelj isukao mač neprijateljstva prema meni, naoštri sječivo bodeža svog za me, izoštrio vrh mača svog za me, izmiješao ubojite napitke svoje za me, usmjerio na me pravoletne strijele svoje, spriječio oprez pogleda svog da ne klone naspram mene i tajno mislio o tome da me posjeti s nečim mrskim i natjera da progutam žučninu njegovu! Zato si pogledao, Bože moj, na slabost moju u nošenju tovara teških, nesposobnost moju da zadobijem pobjedu nad onim koji smjera zaratiti protiv mene, i osamljenost moju naspram

²⁹ Ibn Asir, *Ibid*, sv. 5, str. 11.

³⁰ Suduq, *Al-Khisal*, Menshurati jema'ti muderrisin, Qom 1403, str. 339.

³¹ Muhammed ibn Jakub Kulejni, *Usul-i Kafi*, priredio Ali Akbar Al-Ghafari, Mektebetul-suduq, Tehran 1381, sv.5, str. 344; Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5 str. 214; Medžlisi, *Biharul-Anvar*, sv. 46, str. 105; Ibn Kutejba Dinvari, *'Uyunul-akhbar*, Kairo, sv. 4., str. 8.

brojnosti velike onog koji mi je neprijatelj i leži čekajući na me s nevoljom o kojoj mislio nisam. I krenuo si odmah da mi pomogneš i osnažio si leđa moja snagom Svojom!”³²

Teška razdjelnica puteva

Iz dosad kazanog shvatamo da se četvrti Imam nakon Ašure našao na teškoj razdjelnici puteva. Mogao je među svojim pristalicama i poklonicima potaknuti emocije i uzbuniti ih, što je čovjeku poput njega bilo lahko učiniti, te tako otpočeti odlučan i odvažan pokret, razviti zastavu suprotstavljanja i započeti burna dešavanja. No, s obzirom da neophodni uvjeti za opstanak jednog dubokog pokreta nisu bili zadovoljeni, plamen bi se brzo ugasio i Emevijama bi se pružilo dovoljno prostora za vojno i političko djelovanje. Ili, mogao je kanalizirati stihiju emocija, odnosno pripremiti preduvjete potrebne za ostvarenje svog velikog cilja; dakle, osigurati ideju vodilju i glavne elemente za ostvarenje svoje glavne namjere – preporoda islama, preustroja islamskog društva i islamskog poretka. Tako bi pred neprijateljima zaštitio svoj i živote mnogih svojih pouzdanih prijatelja.³³

Ustanak u Medini

S ovog stanovišta treba posmatrati i nespремnost četvrtog Imama da saraduje sa ustanicima u Medini. Ustanak u Medini desio se 63. (ili 62.) godine po Hidžri i poznat je pod imenom tragedija Harre. Ti događaji posljedica su gnjeva i srdžbe naroda u različitim krajevima islamskog svijeta na Jezidovu vlast poslije šehadeta Imama Huseina, mir neka je na nj. Narod je bio gnjevan i u Medini, centru Poslanikove porodice, ashaba i tabiina. Namjesnik u Medini (Osman ibn Muhammed ibn Ebu Sufjan), koji mladošću, neotesanošću i ohološću nije nimalo zaostajao za Jezidom, na Jezidov ukaz poslao je grupu medinskih uglednika u Damask da izbliza upoznaju mladog halifu, osjete njegovu milost, a onda, po povratku u Medinu, smire narod i navedu ga na pokornost Jezidovoj vlasti.

Shodno tom planu, Osman je delegaciju koju su činili Munezir ibn Zubejr ibn Avvam, Abdullah ibn Ebu Amr Mahzumi, Abdullah ibn Hunzela Gasilul-Melaika i još nekolicina uglednih ličnosti iz Medine poslao u Damask kako bi se sreli sa Jezidom. No, budući da Jezid nije imao islamskog odgoja, a ni savjetnika koji bi ga uputio da se pred ovom delegacijom makar pristojno ponaša, niti je bio sposoban rasuđivati poput svoga oca koji je znao da se onaj ko u ime islama vlada muslimanima mora barem naizgled držati islamskih propisa, Jezid se nije ustručavao da i pred ovom delegacijom pije alkohol, organizira igre sa psima, gozbe i pijanke uz muziku i razvratno ponašanje. No, na svom dvoru primio ih je u punom sjaju, ukazao im je sve počasti i svakog je bogato darovao, poklonivši im darove u vrijednosti od pedeset do sto hiljada dinara. Mislio je da će ga, primivši taj novac i nakon veličanstvenog prijema na Zelenom dvorcu u Damasku, članovi delegacije po povratku u Medinu hvaliti i veličati. Međutim, ne samo da ovaj susret s Medinjanima Jezidu nije donio nikakve koristi, nego su posljedice bila upravo obratne.

Ovi izaslanici (osim Munezira ibn Zubejra koji je otišao u Basru) vratili su se u Medinu i ondje su narod koji se okupio da ih sasluša obavijestili: “Vraćamo se od čovjeka koji nema vjere, pije alkohol, svira tar i tanburu, igra se sa psima, na sijelima okuplja zabavljače i žene lijepoga glasa da se uz njih razvedri, a večeri provodi uz skupinu lopova i pokvarenjaka. Uzimamo vas za svjedoke da mi poričemo njegov hilafet.” Ibn Hunzela reče: “Vraćam se od čovjeka protiv koga ću se boriti makar me niko ne pomogao i makar se borio sam uz svojih

³² *Sahifa Sedžžadija*, dova br. 49.

³³ Sejjid Ali Khamenei, *Pishva-ye sadiq*, Entesharat-e Sejjid Džemal, Tehran, str. 24.

nekoliko sinova. On me darovao i ukazao mi poštovanje, no njegov dar prihvatio sam samo zato da bih se tim novcem okoristio u borbi protiv njega.”

Nakon toga, Medinjani su se zakleli na vjernost Abdullahu ibn Hunzeli i protjerali su namjesnika Medine i sve Emevije iz grada.

Kad su vijesti o tome stigle do Jezida, on posla Muslima ibn Ukbu, čovjeka u godinama i vjernog slugu Emevija, da s velikom vojskom uguši ustanak Medinjana, i reče mu: “Daj im tri dana vremena. Ako se ne pokore, ratuj protiv njih, a kad ih pobijediš, imaš tri dana da im oduzimaš imetke, životinje, oružje i hranu i to poklanjaš svojim vojnicima...”

Vojska iz Šama napade Medinu i između dvije suprotstavljene skupine otpoče krvavi sukob. Napoljetku su pobunjenici poraženi, a vođe pokreta su pogubljene. Muslim je izdao naredbu da tri dana traje opći pokolj naroda i zaplijena njihovih imetaka. Vojska iz Šama u tih tri dana počinila je takve zločine da se i pero stidi opisati ih. Zbog tih zločina Muslim dobi nadimak Musrif odnosno Grabežljivac. Nakon pokolja i pljačke, Muslim natjera narod da u svojstvu robova daju prisegu Jezidu.³⁴

Uloga Abdullaha ibn Zubejra

Abdullah ibn Zubejr, osoba željna slave i čovjek koji se samo naizgled doimao ispravnim, došao je Mekku 60. h.g., malo prije nego je ondje stigao Imam Husein, mir neka je na nj, i nastanio se u tom gradu. Dok je Imam Husein boravio u Mekki, Abdullah ibn Zubejr ostao je u njegovoj sjeni i ljudi nisu obraćali pažnju na njega. No, nakon šehadeta Imama Huseina, mir neka je nj, otvara mu se prostor za djelovanje, on javno izražava svoje suprotstavljanje Jezidu i proglašava sebe halifom.

Abdullah nije imao nikakve veze za porodicom Zapovjednika vjernika, mir neka je na nj. Imao je važnu ulogu u smutnji u pogledu Bitke oko deve, a tokom svoje vladavine u Mekki ukinuo je učenje salavata na Poslanika na početku hutbe. Upitan o tome, odgovorio je: “Poslanik je imao loše bližnje, a kad spomenemo njegovo ime, spominjemo i njih.”³⁵ S obzirom na njegovu prošlost, nije čudo da je Imam Sedždžad, mir neka je na nj, izrazio zabrinutost zbog Ibn Zubejrovih smutnji.³⁶

Kako pišu neki historičari, Abdullah ibn Zubejr imao je određenu ulogu u ustanku Medinjana. Nakon šehadeta Imama Huseina, mir neka je na nj, vođen svojim političkim ambicijama, prozivao je Iračane da su pozvali Imama, a onda mu uskratili svoju pomoć, prozivao je i Jezida, nazivao ga pijancem, zabavljačem sa psima i ruspusnikom, i pozivao je narod da ga zbaci s vlasti.³⁷ Kažu, također, da je protjerivanje namjesnika Medine i Emevija iz grada izvedeno uz njegovu saglasnost.³⁸

Zašto četvrti Imam nije saradivao s ustanicima u Medini?

Vrijeme je sada da analiziramo razloge Imamove nespremnosti na saradnju sa ustanicima u Medini. Razloge Imamove rezerviranosti spram ovog pokreta mogli bismo svesti na sljedeće:

³⁴ Pogledati Belazeri, Ibid, str. 30-46.; Ibn Asir, Ibid, sv. 4, str, 102, 103, 111-121. Mesudi, Ibid, sv. 3, str. 68-71.

³⁵ *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str. 8.

³⁶ Ali ibn Isa Arbili, *Keshful-ghamet fi ma'rifetil-ime*, Mektebeti benu Hašim, Tabriz 1381., sv. 2, str. 299.

³⁷ Belazeri, Ibid, str. 30.

³⁸ Mesudi, Ibid, str. 69.

1. Procijenivši situaciju i uočivši snažnu depresiju koja je zavladała nakon šehadeta Imama Huseina, mir neka je na nj, Imam je predvidio poraz ovog pokreta i shvatio je da bude li učestvovao u tome, ne samo da će pretrpjeti poraz, nego će on i njegovi sljedbenici biti pobijeni, te će preostale šiitske snage tako nestati bez ikakvog rezultata.
2. S obzirom na prošlost Abdullaha ibn Zubejra i njegov utjecaj u redovima ustanika, ovaj pokret nikako nije mogao biti izvorno šiitski, a Imam nije htio poslužiti kao most do vlasti častoljubivcima poput Abdullaha ibn Zubejra.
3. Kako smo vidjeli, ustanici su za svoga vođu izbarali Abdullaha ibn Hunzela, bez da su od Imama tražili mišljenje o tome. Premda su vođe ustanka bile ispravne i čiste osobe i njihova kritika Jezidove vlasti i protesti protiv nje bili su posve osnovani i ispravni, izvjesno je, ipak, da se ovdje nije radilo o čisto šiitskom pokretu i nije bilo sigurno da bi pobjedom pokreta šiiti ostvarili ikakvu korist.

Izgleda da je imajući naprijed rečeno u vidu, Imam od početka odlučio da ne učestvuje u ovom pokretu. Jezid, koji je znao za ovakav Imamov stav, a kome je, s druge strane, tragedija na Kerbeli predstavljala veliki teret u pogledu raspoloženja javnosti, naredio je Muslimu ibn Ukbi da ničim ne uznemirava Alija ibn Huseina.

Utočište prognanih

Kad su Emevije protjerani iz Medine, Mervan je zamolio Imama da njegovu ženu i porodicu skloni u svoj harem (dio kuće predviđen za žene). Imam je to velikodušno prihvatio. Narednih trideset dana, dok su u Medini trajali pokolji i pljačka, dom Imama Sedždžada bio je izvrsno utočište izbjeglicama. Ondje se sklonilo četiri stotine žena sa svojim porodicama i Imam se o njima brinuo sve do okončanja sukoba.

Nakon okončanja sukoba, Muslim ibn Ukba pozvao je Alija ibn Huseina, mir neka je na nj, k sebi. Kad se Imam pojavio, Muslim ga je posjeo pored sebe, ukazao mu je puno poštovanje i čast, te se složio s time da se Imam vrati svojoj kući.³⁹

Različiti oblici borbe četvrtog Imama, mir neka je na nj, protiv nasilnika i smutljivaca u njegovom vremenu

Izabravši na razdjelnici puteva o kojoj smo govorili onaj drugi put, četvrti Imam otpočeo je s nizom prosvjetiteljskih, kulturnih i odgojnih aktivnosti, ali i neizravnom borbom, i tako je svoje aktivnosti provodio bez da izazove reakciju osjetljivih vlasti. Njegove najvažnije aktivnosti mogli bismo svesti na nekoliko sljedećih:

1. Čuvanje sjećanja i uspomene na Ašuru

S obzirom da se šehadet Imama Huseina, mir neka je na nj, i njegovih prijatelja pokazao za Emevije kao veliki teret pred javnošću i doveo je u pitanje legitimitet njihove vlasti, Imam je oplakivanjem šehida i stalnim sjećanjem na ovu tragediju upravo kroz oplakivanje nastavio svoju borbu protiv njihovih ubica. Nema sumnje da su te gorke suze i žalobni plač bili rezultat snažnih emocija, jer veličina tragedije i nesreće koja se desila na Kerbeli bila je tolika da očevici do kraja života to nisu mogli zaboraviti. No, nema sumnje da je pristup Imama Sedždžada ovom pitanju donio i određene političke rezultate. Stalno podsjećanje na tragediju

³⁹ Ali ibn Isa, Ibid, str. 319.

na Kerbeli nije dopuštalo da nasilje i zločini Emevija budu zaboravljeni. Kad god se htio napiti vode, Imam bi pri pogledu na vodu zaplakao. Upitan za razlog toga, kazao je: “Kako da ne zaplačem, kad su Jezidovci dopustili pustinjskoj divljači da prilazi vodi, ali mom ocu nisu dopustili da dođe do nje. (I ubili su ga žednog.)”

Imam je rekao: “Kad god se sjetim pogibije djece Fatimine, mir neka je na nju, niz grlo mi poteku suze.” Jednom sluga upita Imama: “Zar vašoj žalosti nema kraja?!”, a Imam reče: “Teško tebi! Poslanik Jakub je zbog nestanka samo jednog od svojih sinova plakao toliko da je oslijepio i od silnog plača stas mu se povio, iako je njegov sin bio živ (i Jakub nije bio izgubio svaku nadu da će ga naći). A ja sam prisustvovao pogibiji moga oca, brata, amidže i sedamnaest rođaka, i njihova tijela bila su razbacana po zemlji oko mene. Kako bi onda moja tuga i žalost mogla imati kraja?!”⁴⁰

Sehl ibn Šuajb, jedan od uglednika iz Egipta, priča: “Jednog dana došao sam kod Alija ibn Huseina i upitao ga: ‘Kako ste?’, a on mi reče: ‘Nisam mislio da tako ugledna ličnost iz Egipta ne zna kako sam! No, ako već ne znaš moje stanje, opisat ću ti ga. Mi smo među našim narodom poput Izraelćana među Faraonovim narodom, a oni su im ubijali mušku djecu, dok su kćerke ostavljali u životu. Naše je stanje danas tako tjeskobno i teško; govoreći s minbera o nama ružno i stvari koje ne priliče našem ugledu i plemenitosti, ljudi traže bliskost naših neprijatelja.’”⁴¹

2. Savjeti za uputu ummetu

S obzirom da je živio u vremenima represije, četvrti Imam nije mogao javno i otvoreno iskazati sve ono što je imao na umu, te se stoga koristio metodom držanja predavanja (vazova) i na taj način je ljude upoznao sa ispravnom islamskom mišlju. Na taj način je ideje koje su vremenom i pod utjecajem propagande vlastodržaca koji su zastranili bile zaboravljene ili izopačene ljudima predstavljao u njihovom izvornom obliku, i nastojao je, koliko god mu je to bilo moguće, narodne mase odnosno muslimansko društvo upoznati sa zbiljom islamskog nauka.

Analiza tih predavanja pokazuje nam da je Imam mudrom metodom i veoma pametno, kroz savjetovanje i poučavanje ljudi, uspijevao staviti ljudima na znanje ono što mu je bila namjera. U datim prilikama to je bio najbolji način prenošenja ispravne islamske misli. Jer, koliko god da su njegove rasprave i predavanje imale političkog efekta i bile su uperene protiv vladajućeg sistema, vlasti nisu pokazivale osjetljivost spram njih. Imam je tako mogao ljudima predstaviti zbilju imamata odnosno sistema islamske vlasti pod vođstvom čistog imama, i ukazati ljudima na ono što se dešavalo u tadašnjem islamskom društvu, dakle na vlast vladara nasilnika, nevjernika, neosjetljivih prijetvornika i licemjera, te im objasniti da vlast poput Abdul-Melikove nije vlast kakvu islam traži. Ovakvo djelovanje važno je posebno zbog toga što ljudi dotad nisu obraćali naročitu pažnju na ova pitanja i nisu se mogli izbaviti iz stanja neupućenosti i pasivnosti u koje su s vremenom zapali, tako da nije postojala mogućnost promjene situacije i uspostave željene islamske vlasti.

Primjer ovakvih govora i predavanja Imama Sedždzada, najbolje svjedočanstvo naprijed iznesenih tvrdnji, jeste opširni govor koga bi, prema tvrdnjama muhadisa, Imam svake džume održao u Poslanikovoju džamiji pred svojim prijateljima i ostalim okupljenima. Ovdje ćemo, kao primjer onoga o čemu smo govorili, čitaocima prenijeti dijelove tog govora:

“O ljudi, bojte se Boga i znajte da ćete se Njemu vratiti! Tog Dana (na Dan sudnji) svako će naći dobro i zlo koje je učinio, i poželjet će da je između njega i njegovih loših djela

⁴⁰ Medžlisi, Muhammed Bakir, *Biharul-Anvar*, Darul-kitabi islamiyye, Tehran, sv. 46, str. 108; Ibn Kesir, *Al-Bidaye vel-nihaye*, Mektebetul-ma'ruf, Bejrut 1977, sv. 9, str. 107, Ebu Naim Isfahani, *Haliyetul-avliya ve tabe'atul-asfiya*, Darul-kitabul-'arabi, Bejrut 1407, sv. 3, str. 140.

⁴¹ Ibn Sa'd, *Tabe'atul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5, str. 220.

razdaljina velika... Prvo o čemu će ga u kaburu pitati meleki Munkir i Nekir jeste o Bogu kome si robovao, Poslaniku koji ti je poslan, vjeri koju si slijedio, Knjizi koju si čitao i imamu čije si vodstvo prihvatio...⁴²

U vezi s ovim govorom zapažamo nekoliko zanimljivih stvari:

1. Ovaj govor ponavljan je svakog petka, što ukazuje na njegovu važnost i Imamovo insistiranje na predstavljanju ovih pitanja;
2. Budući da Imamov govor počinje riječima O ljudi! (eyuhen-nas), jasno je da oni kojima se Imam obraća nisu samo njegovi sljedbenici, nego je krug onih kojima su riječi upućene širok i uopćen;
3. U svom govoru Imam se jasno i izričito poziva na kur'anske ajete, a to čini upravo iz razloga što su oni kojima se obraća najšire narodne mase, a većina tih ljudi nisu hazreti Sedždžada doživljavali kao Imama. Zato je Imam, kao dokaz za svoje tvrdnje, navodio kur'anske ajete, dok u slučajevima kad se obraćao isključivo šiijama i svojim odabranim prijateljima, nije smataro nužnim da se poziva na ajete Kur'ana.⁴³

Izgradnja kadrova

Drugi primjer Imamovih obraćanja jeste jedno relativno dugačko predavanje koje prenosi Ebu Hamza Semali, jedan od najbližih i najboljih Imamovih prijatelja. Tekst ove predaje svjedoči da se radi o govoru izrečenom na skupu šiita i odabranih Imamovih sljedbenika. U sklopu tog govora Imam kaže:

“Čuvao Gospodar nas i vas od zla nasilnika, zuluma zavidnika i sile tiranina. O vjrnici, neka vas ne prevare taguti i sljedbenici taguta koji žele ovaj svijet, srca su vezali za njega i tragaju za bezvrijednim dobrima i užicima koji brzo prolaze... Kunem se svojim životom, u prošlosti ste prošli kroz mnogo toga, izbacili ste se iz golemih smutnji, i pritom ste se uvijek klonili od zalutalih, novotara i griješnika. I sada ištite pomoć od Boga, držite se njegovih naredbi i pokorite se Božijem valiju koji je dostojniji vlasti od sadašnjih vladara.

...Naredbu Božiju i pokoravanje onome pokornost kome je Bog učinio obaveznim dajte prednost nad svim ostalim. Nikada, u onome što činite, ne dajte prednost pokoravanju tagutima koji su vezani za prevare ovoga svijeta u odnosu na pokoravanje Bogu i božanskim vođama... Klonite se druženja s griješnicima i uprljanima, saradnje s nasilnicima i bliskosti s licemjerima, čuvajte se njihovih smutnji i nastojte biti daleko od njih. I znajte da će se onaj ko se suprotstavlja Božijim prvcima, slijedi drugu vjeru pored vjere Božije i postupa suprotno naređenjima svog božanskog vođe naći u plamenu vatre džehennemske...⁴⁴

Moralna dekadencija ummeta

Važnost i nužnost ovih Imamovih savjeta i uputa biva jasnija ukoliko obratimo pažnju na razmjere moralne dekadencije ummeta u periodu vlasti Abdul-Melika i njegovog sina Velida, zatiranje sunneta, običaja i islamskog naučavanja u tom vremenu.

Znamo da se otprilike trideset godina nakon Hidžre (u drugoj polovini Osmanovog hilafeta) u islamskom društvu širi finansijska korupcija i dolazi do moralnog nazadovanja. Kurejšijski prvaci, koji su imali velike prihode iz državne kase i primali su obilne darove od tadašnjih

⁴² Hasan ibn Ali ibn Šu'abe, Ibid, 249; Kuleyni, *Ar-Revdeti minel-kafi*, Darul-kitabul-islamiyye, Tehran 1362, str. 72.

⁴³ Sejjid Ali Khamenei, *Pazhuheshi dar zendegi-ye Imam Sedždžad*, Daftar-e hezb-e džumhuriye eslami, tehran 1361, str. 36-38.

⁴⁴ Hasan ibn Ali ibn Šu'abe, Ibid, str. 252; Kuleyni, Ibid, str. 15.

halifa, posvećuju se zgrtanju bogatstva, i na taj način se u islamskom društvu potiče želja za materijalnim blagostanjem, plemićkim statusom i bogaćenjem. Bogataši su sebi osigurali mnogo zemlje i materijalnih dobara, i nakupovali su sebi mnoštvo robinja i sluga, posebno robinja koje su bile obučene da lijepo sviraju i pjevaju i organiziraju zabave... Malo po malo, organiziranje gozbi i zabava postalo je običaj i među običnim svijetom.

Ova dekadencija morala u Jezidovo doba uzela je toliko maha da ni dva sveta grada, Mekka i Medina, nisu bila pošteđena ove pošasti. Mesudi piše: "Jezidov razvrat i nemoral prenio se i na njegovo okruženje odnosno njegove službenike. U njegovo doba svirka i pjesma postali su u Mekki i Medini javna stvar, a ljudi su na gozbama javno pili vino."⁴⁵

Ovakvo stanje nastavilo se i u Abdul-Melikovom vremenu, tako da Ševki Zejf, nakon što piše o širenju sklonosti ka užicima i komforu u Mekki i Medini, dodaje: "Kao da su ova dva velika grada u Hidžazu postojala radi zabavljača. Tako su ne samo obični ljudi već i fakihi i pobožnjaci dolazi na njihove nastupe."⁴⁶

Kadija Ebu Jusuf rekao je nekim Medinjanima: "O narode Medine, doista je čudna stvar vaš odnos prema svirci i pjesmi. Niko među vama, ni oni ugledni ni oni neugledni, to ne odbacuje."

Medina je postala takva sredina da "niti su učenjaci smatrali muziku nedoličnom niti su je se pobožni klonili."⁴⁷

Jednom se pjevač Dehman pojavio pred medinskim kadijom Abdul-Azizom Mahzumijem kao svjedok jednog Medinjanina u sporu s nekim Iračaninom. Kadija ga je uzeo za validnog svjedoka i prihvatio je njegovo svjedočenje. Iračanin se požali kadiji: "Ali ovo je Dehman!", a Abdul-Aziz reče: "Poznajem ga, inače bih tražio od njega da dokaže svoj identitet." Iračanin tad reče: "Ali on je svirač i pjevač i podučava robinje sviranju!", a kadija odgovori: "Oprostio Bog i nama i vama, a kome to od nas nije draga svirka?! Nego, hajde, vrati ovom čovjeku njegovo pravo!"⁴⁸

U Medini su organizirane zabave uz ples i muziku a da pritom nije bilo nikakvog zastora između žena i muškaraca. Talhina kćer Aiša često je organizirala takve mješovite zabave, i na njima bi kao pjevač nastupala Izetu-Mejla.⁴⁹

Stvari su došle dotle da je jedna od tada najpoznatijih pjevačica, Džemila, prilikom svog putovanja u Mekku putem dočekivana tako kako dotad nije dočekivan nijedan fakih, muhadis, mufesir, kadija ili poznati pobožnjak! Pripovijest o tom putovanju prenesena nam je ovako:

Kad je Džemila krenula iz Medine s namjerom da obavi hadždž, ispratila je grupa zabavljača poput Hejata, Tuvisa, Delala, Berdul-Fevada, Nevmetul-Daha, Refanda, Rahmeta, Hibetullaha, Muabeda, Malika, Ibn Aiše, Nafija ibn Tunbura, Budihul-Meliha i Nafiul-Hajra (bilo ih je više od trideset) i zabavljačica poput Ferihe, Izetul-Mejle, Hibabe, Sellame, Hulejde, Ukile, Šemmasije, Farije, Bulbule, Lezzatul-Ejš, Suide i Zerike, a jedan dio njih pratio ju je do kraja putovanja. Kad se Džemilin karavan približio Mekki, skupina mekkanskih uglednika i ostalih priredili su joj srdačan doček, a kad se vratila u Medinu, dočekali su je muškarci i žene, najugledniji stanovnici Medine, Oko toga se podigla takva graja i zanos da su stanovnici Medine redom stajali pred svojim vratima i posmatrali taj prizor.⁵⁰

⁴⁵ *Murudžul-zeheb*, sv. 3, str. 67.

⁴⁶ *Tarikhi adabul-'arabi*, Darul-me'arif, Misr, sv. 2, str. 342.

⁴⁷ Ibn Abdurabbah, *Al-Aqdul-ferid*, Darul-kitabul-'arabi, Bejrut 1403, sv. 6, str. 11; Šerif Qaraši Bakir, *Hiyatul-Imam Zeynul-Abidin*, Darul-Adv, Bejrut 1409, sv. 2., str. 409.

⁴⁸ Ebul-Feredž Isfahani, *Ibid*, sv. 8, str. 225.

⁴⁹ Ebul-Feredž Isfahani, *Ibid*, sv. 6, str. 410.

⁵⁰ Ebul-Feredž Isfahani, *Ibid*, sv. 8, str. 208-210.; Šehidi Sejjid Džafer, *Zendegani-ye Ali ibn Hussein*, str. 104.

Ova priča pokazatelj je jednog aspekta rasula vrijednosti u medinskom društvu tog vremena. Osobe koje su na tom putovanju pratile Džemile bile su najčjuveniji ondašnji zabavljači, čija se slava pročula svijetom. Uzmemo li u obzir da je svako od njih imao po nekoliko učenika koje je podučavao i pretpostavimo li da je dosta poznatih zabavljača ostalo u gradu odnosno nisu otišli ispratiti Džemilu, doći ćemo do za ne povjerovati velikog broja zabavljača. Ako je društvena situacija u mjestu koje je kibla muslimana i gradu u kome je osnovana islamska vlast bila takva, možemo samo zamisliti kakvo je stanje bilo u Damasku, Basri i drugim tadašnjim velikim gradovima.⁵¹

Nužnost definiranja propisa vjere i prezentiranja izvorne islamske kulture

Uz ovakvo stanje, uzmemo li u obzir još i neobaviještenost ljudi u pogledu islamskog nauka, pojavu novotarija i izopačenja izvornog učenja, razmjere tragedije bit će jasnije i bolje ćemo razumijeti kako je duboko četvrti Imam shvatao probleme društva, pa je svojim predavanjima nastojao razbuditi ljude. Ovdje ćemo vam skrenuti pažnju tek na neke primjere zanemarivanja islamskog nauka, neobaviještenosti naroda u pogledu islamskih obaveza i pojavu izvitoperivanja izvornog učenja:

1. Kako neki učenjaci tvrde, Hašimije u vrijeme Imama Sedždžada nisu čak znali niti klanjati namaz ili kako se obavlja hadždž, a šiiti uglavnom o vjerskim propisima nisu znali ništa osim ono što su čuli od predaka. Kad je situacija u pogledu namaza, tog temeljnog propisa islama koga svaki musliman mora pet puta dnevno obavljati, bila takva, i to među Hašimijama koji bi takve stvari morali poznavati bolje od ostalih, možemo samo pretpostaviti na kojoj je razini vjerska upućenost bila kod naroda u drugim gradovima i područjima i do koje mjere su muslimanske mase poznavale ostale islamske propise.⁵²
2. Poznati ashab Enes ibn Malik rekao je: “Ne vidim ništa od onoga što je bilo uobičajeno u Poslanikovo vrijeme!” “A šta je, onda, namaz?!” upitaše ga, pa on reče: “A zar je ono što ste radili bio namaz?!”⁵³
3. U vrijeme vladavine Abdul-Melika, 87. godine po Hidžri, Omer ibn Abdul-Aziz, emir Medine, otišao je na hadždž u funkciji predvodnika hadždža, pa je pogrešno obavio zaustavljanje na bajram.⁵⁴
4. Muhammed ibn Muslim ibn Šihab Zehri kaže: “Posjetio sam u Damasku Enesa ibn Malika, pa ga zatekoh kako sjedi sam i plače. Kad ga upitah za razlog plača, reče mi: ‘Od svega što smo imali od islama, ostao je još samo namaz, a i on je iskrivljen.’”
5. Malo nakon Enesovog vremena, Hasan Basri kaže: “Kad bi se Poslanik sad vratio među vas, osim kible ne bi prepoznao ništa od onoga čemu vas je učio!”⁵⁵

3. Dova kao način prenošenja znanja

Drugi način propagande i metod borbe Imama Sedždžada, mir neka je na nj, bilo je izražavanje islamskog nauka kroz dovu. Znamo da je dova duhovna spona između čovjeka i Gospodara i da ima važan utjecaj na planu odgoja i izgradnje. Stoga, s gledišta islama, dova

⁵¹ Šehidi, Ibid

⁵² Murteda Al-Hasani Al-Amili Džafer, *Derasati va buhus fi tarikhi islam*, sv. 1, str. 56.

⁵³ Ibid, sv. 1, str. 369.

⁵⁴ Suyuti, *Tarikhul-hulefa*, str. 224.

⁵⁵ Murteda Al-Hasani Al-Amili, Ibid, str. 57.

ima osobito mjesto. Ukoliko bismo na jedno mjesto skupili sve dove preostale od Poslanika islama, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, i čistih Imama, bila bi to ogromna zbirka. Te dove predstavljaju izuzetnu odgojnu školu koja ima važno mjesto u ljudskoj izgradnji i duhovnom napretku.

Sahifa Sedžadijja

S obzirom da su u doba četvrtog Imama vladali represivni uvjeti, Imam je mnoge od svojih ciljeva i nakana izrazio u okviru dova i munadžata. Zbirka dova Imama Sedžada poznata je pod nazivom Sahifa Sedžadija i ubraja se, nakon Kur'ana Časnog i Nehdžul-belage, među najveće i najvažnije dragocjene riznice božanskih zbilja i znanja. Tako je, kroz vrijeme, od naših uglednih učenjaka nazivana imenima poput "Sestra Kur'ana", "Evandjelje Ehli-bejta" i "Psalmi obitelji Muhammedove".

Sahifa Sedžadijja ne sadrži samo moljenja i išćuća obraćanja Bogu, već predstavlja beskrajno more islamskih znanja i naučavanja i u njoj su kroz dove iskazana pitanja poput akaidskih, kulturnih, društvenih i političkih te se, dijelom, obuhvaćeni i prirodni zakoni i šerijatski propisi.

Merdža-fakid merhum ajatollahul-uzma Nedžefi Maraši, sveta bila Tajna njegova, poslao je 1353. h.g. primjerak Sahife Sedžadijje u Kairo savremenom alimu i autoru tefsira Tantaviju, muftiji Aleksandrije. Zahvaljujući se na ovom dragocjenom daru i izuzetno ga hvaleći, muftija u odgovoru piše: "Naša je nesreća što do sada nismo imali u rukama ovo djelo neprolazne vrijednosti koje je dio poslaničkog naslijeđa. Što ih više izučavam, sve sam svjesniji da su ovo riječi uzvišenije od riječi stvorenja, ali niže od riječi Stvoritelja."

Zbog važnosti i izuzetne autoritativnosti Sahife Sedžadijje, na ovu knjigu su, kroz historiju islama, napisani brojni komentari na arapskom i perzijskom jeziku. Merhum allame šejh Aga-bozorg Tehrani u svom vrhunskom djelu *Al-Zari'e* naveo je, pored prijevoda, pedeset komentara napisanih na Sahifu Sedžadijju.

Pored tih komentara, niz nekadašnjih i savremenih učenjaka priredili su brojne prijevode Sahife, a mnogi od njih objavljenih su upravo u posljednje vrijeme.

Sahifa Sedžadijja sadrži 54 dove, a njihovi naslovi su sljedeći:

1. Hvaljenje Boga Uzvišen je On!
2. Blagoslov na Muhammeda i čeljad njegovu
3. Blagoslov na nositelje Prijestolja
4. Blagoslov na svjedoke poslanika
5. Njegovo moljenje za se i posebne prijatelje njegove
6. Njegovo moljenje ujutro i uvečer
7. Njegovo moljenje u nekim zadaćama zabrinjavajućim
8. Njegovo moljenje u traženju utočišta
9. Njegovo moljenje u čežnji
10. Njegovo moljenje u traženju utočišta u Bogu – Uzvišen je On!
11. Njegovo moljenje za dobre posljedice
12. Njegovo moljenje u priznanju
13. Njegovo moljenje u traženju potreba
14. Njegovo moljenje u činjenju krivde
15. Njegovo moljenje kad je slab

16. Njegovo moljenje u iskanju olakšice
17. Njegovo moljenje protiv šejtana
18. Njegovo moljenje u opasnostima
19. Njegovo moljenje u iskanju kiše
20. Njegovo moljenje za čudoredna svojstva
21. Njegovo moljenje kad ga nešto rastuži
22. Njegovo moljenje u tegobi
23. Njegovo moljenje za dobrobit
24. Njegovo moljenje za njegove roditelje
25. Njegovo moljenje za njegovu djecu
26. Njegovo moljenje za njegove susjede i prijatelje
27. Njegovo moljenje za narod graničnih područja
28. Njegovo moljenje u prestrašenosti
29. Njegovo moljenje kad je umanjena opskrba njegova
30. Njegovo moljenje za pomoć u otplati duga
31. Njegovo moljenje u pokajanju
32. Njegovo moljenje u noćnom klanjanju
33. Njegovo moljenje u iskanju najboljeg
34. Njegovo moljenje kad je ožalošćen
35. Njegovo moljenje u zadovoljstvu sudbinom
36. Njegovo moljenje kad čuje grmljavinu
37. Njegovo moljenje u zahvaljivanju
38. Njegovo moljenje u traženju oprosta
39. Njegovo moljenje u iskanju oprosta
40. Njegovo moljenje kad je spomenuta smrt
1. Njegovo moljenje u iskanju pokrivanja i zaštite
42. Njegovo moljenje nakon završenog učenja Kur'ana
43. Njegovo moljenje kad je gledao mlađak
44. Njegovo moljenje za dolazak ramazana
45. Njegovo moljenje uz rastanak s ramazanom
46. Njegovo moljenje u danu prekida posta i petkom
47. Njegovo moljenje u danu Arefata
48. Njegovo moljenje u blagdanu žrtve i petkom
49. Njegovo moljenje u odbijanju varke neprijatelja
50. Njegovo moljenje u strahu
51. Njegovo moljenje u skrušenom obraćanju i stanju poniženja
52. Njegovo moljenje u preklinjanju
53. Njegovo moljenje u poniznosti
54. Njegovo moljenje za otklanjanje briga

Političke dimenzije Sahife Sedžadije

Kako smo već ukazali, Sahifa Sedžadija ne sadrži samo moljenja, munadžate i izražavanje potreba pred Bogom, već ima i svoje političke, društvene, kulturne i religijsko-dogmatske aspekte. Imam Sedžad je u nekoliko slučajeva kroz svoje dove izrazio političke rasprave, posebno u pogledu pitanja imamata odnosno vođstva u islamskom društvu, pa ćemo u nastavku navesti neke primjere.

1. U dvadesetoj dovi, dovi o čudorednim svostvima, Imam kaže:

“Bože, blagoslovi Muhammeda i čeljad njegovu, daj mi ruku protiv onog koji mi nepravdu čini, jezik protiv onog koji raspravlja sa mnom, i pobjedu nad onim koji mi se uporno suprotstavlja! Podari mi lukavstvo protiv onog koji spletkari protiv mene, moć nad onim koji me tlači, pobijanje onog koji me grdi, i sigurnost od onog koji mi prijeti!”

Ko drugi osim Abdul-Melikovih službenika poput Hašima ibn Ismaila Mahzumija (zapovjednika Medine) mogu biti oni koji Imamu čine nepravdu, grde ga, inate se s njim, misle o njemu zlo, izlažu ga pritiscima i prijete mu? Prema tome, ova Imamova dova je ustvari žalba na nasilje tadašnje vlasti i u tom smislu ima političku narav.

2. U dovi koju je Imam učio za kurban-bajram i petkom, kaže se:

“Bože, zaista položaj ovaj (hilafet i vođstvo u islamskom ummetu, što podrazumijeva i predvođenje kurban-bajramskog i džuma-namaza te učenje hutbe) pripada namjesnicima Tvojim, izabranim Tvojim, dok su mjesta povjerenika Tvojih u stupnju uzvišenom, koji si izdvojio za njih, nasilno oteta! (od nasilničkih emevijskih halifa)... Potom, izabrani prijatelji Tvoji, namjesnici Tvoji, bijahu nadvladani, poraženi, nasilno svrgnuti; Tvoju odredbu vide zamijenjenu, Knjigu Tvoju odbačenu, Tvoje dužnosti iskrivljene od ciljeva zakona Tvojih, i sunnete Vjesnika Tvog odbačene! Bože, prokuni neprijatelje njihove između onih iz davnine i naroda kasnijeg, i sve one zadovoljne djelima njihovim, i pristalice i sljedbenike njihove!”

Zehrijevo učenje kod Imama Sedžada, mir neka je na nj

Među našim učenjacima postoji žestok spor u pogledu Zehrijevog naučavanja i vjerovanja. Jedni ga predstavljaju kao ši'iju, prijatelja i sljedbenika Imama Sedžada, mir neka je na nj, i navode dokaze za takav stav, dok ga drugi kritiziraju kao neprijatelja imamske obitelji i pristalicu Emevija.

Autor *Revdatul-dženata* iznalazi kompromis između ova dva gledišta, jer “on je sprvao spadao među pristalice i službenike Emevija, no, zahvaljujući svom znanju i učenosti, pred kraj života je prepoznao pravi put, prekinuo je veze sa Emevijama i priključio se sljedbenicima i učenicima Imama Sedžada, mir neka je na nj.”⁵⁶

Međutim, nasuprot njegovom mišljenju, postoje mnogi historijski dokumenti i svjedočanstva koji govore da je Zehri sprva odnosno u mladosti, dok je bio u Medini, imao veze sa hazreti Sedžadom, mir neka je na nj, i da se okoristio njegovim predavanjima, ali se kasnije našao na dvoru Emevija i stavio se u njihovu službu. Izgleda da se zlobne primjedbe koje bi mu Emevije katkad upućivale: “A šta sad radi tvoj poslanik (Ali ibn Husein)?!”, tiču upravo ovog

⁵⁶ Ibn Šehrašub, *Ibid*, sv. 4, str. 59; Ibn Isa Arbili, *Keshful-ghamet fi ma'rifetil-ime*, Mektebeti benu Hašim, Tabriz 1381., sv. 2, str. 319-320; Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5, str. 214; Ibn Kesir, *Ibid*, sv. 9, str. 106.

perioda.⁵⁷ U nastavku ćemo, stoga, obraditi njegov životopis i predstaviti čitateljima svjedočanstva o njegovoj vezi sa emevijskim dvorom.

Zehri na dvoru Emevija

Ibn Ebul-Hadid ubraja Zehrija među Alijeve, mir neka je na nj, protivnike i piše: “Ali ibn Husein čuo je jednog dana da Zehri i Urvet ibn Zubejr sjede u Poslanikovoju džamiji i govore ružno o Aliju, mir neka je na nj. Ali ibn Husein otiđe u džamiju i žestoko nagrdi ovu dvojicu.”⁵⁸

Za vladavine Abdul-Melika ibn Mervana, Zehri se uputi u Damask kako bi se okoristio bogatstvom i blagodatima emevijskog dvora, pa se posluži svojim znanjem i učenošću kao ljestvama do materijalnog napretka i blagostanja. Privukao je na sebe Abdul-Melikovu pažnju, pa mu Abdul-Melik ukaza počast i poštovanje i odredi za njega iznos iz državne blagajne, poplaća sve njegove dugove i dade mu na raspolaganje slugu. Tako se Zehri nađe među Abdul-Melikovom svitom i postade dio njegovog okruženja.⁵⁹

Ibn Sa'd piše: “Onaj ko je Zehrija uveo na Abdul-Melikov dvor bio je Kabisa ibn Zuajb, posebni čuvar pečata u administraciji Abdul-Melikovog halifata.”

Tako je počela Zehrijeva vezanost za prljavi emevijski dvor. Pošto je okusio sladak ukus raskoši, bogatstva i užitak dvorskog života na dvoru Abdul-Melika, kasnije će služiti i na dvorovima njegovih sinova Velida, Sulejmana, Jezida, Hišama, te također na dvoru Omera ibn Abdul-Aziza.

Jezid ibn Abdul-Melik postaviti će Zehrija na položaj kadije. Nakon Jezida, uživao je ugled i poseban položaj u vlasti Hišama ibn Abdul-Melika, a Hišam mu je povjerio mjesto učitelja njegovih sinova. U toj službi ostati će do kraja svog života. Hišam je platio osamdeset hiljada dirhema na ime njegovih dugova.⁶⁰

Ibn Sa'd piše: “Zehri se u Resafi stavio u Hišamovu službu, a prije toga je kod njih (Emevija) služio dvadeset godina.” Također, od Sufjana ibn Ujine prenosi: “Godine 123. Zehri sa Hišamom, tadašnjim halifom, dođe u Mekku i ostade ondje do 124. godine.”⁶¹

Zehri se bijaše toliko navikao na dvorski život, raskoš i osobiti komfor da je, kad su mu pred kraj života rekli: “Kamo sreće da se se potkraj života nastanio u Medini, pa sjedio u Poslanikovoju džamiji uz neki od stupova, a mi bi se okupili oko tebe i poučavao bi narod!”, odgovorio: “Teško bi mi to bilo izdržati i takav život nije za mene. To bih mogao samo kad bih okrenuo leđa ovom svijetu i pozabavio se ahiretom.”⁶²

Potreba halifa nasilnika za dvorskom ulemom

Znamo da nasilnički i protuislamski nastrojene halife, kako bi vladali nad ljudima koji su vjerovali u islam, nisu imali drugog izbora nego naći načina da narod pokušaju uvjeriti kako

⁵⁷ Mirza Muhammed Bakir Musavi Hansari Esfahani, *Revdetul-dženat fi ahvalil-ulema ves-sadat*, Entesharat-e Ismailiyan, Qom 1392, sv. 7, str. 225.

⁵⁸ Tusteri, Šejh Muhammeda Taqi, *Qamusul-ridžal*, Merkez-e nashr-e ketab, Tehran 1379, sv. 8, str. 387.

⁵⁹ Ibn Kesir, *Ibid*, sv. 9, str. 341 i 346.

⁶⁰ Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 7, str. 447.; Ibn Halekan, *Vefiyatul-a'yan*, priredio dr. Hasan Abbas, Menshureti-Rida, Qom 1362, sv. 4, str. 178.

⁶¹ Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 7, str. 474.

⁶² Ibn Kesir, *Ibid*, sv. 9, str. 348.

su njihovi postupci legitimni. Naime, nije bilo prošlo odveć vremena od Poslanikovih dana i ljudi su srcima još bili snažno vezani za islam. Kad bi shvatili da bejat koga su dali tim silnicima nije ispravan i da ovi nisu dostojni biti Resulullahovim halifama, vjernici bi nesumnjivo odbili pokornost takvim vladarima. Ako ovo i ne važi za čitav narod, u islamskom društvu onog vremena sigurno je bilo mnogo onih koji su neislamsko ponašanje halifa podnosili zarad svoje vjere, odnosno vjerovali su kako se, uprkos lošoj situaciji, ipak radi o islamskoj vlasti. Stoga su tiranske halife, kako bi svoju vlast prikazali zakonitom, nastojali na svoj dvor privući muhadise i vjerske učenjake i natjerati ih da Poslaniku islama ili njegovim ashabima pripišu hadise koji bi išli u korist ovih vladara, čime bi se u društvu stvorile intelektualne i etičke pretpostavke za prihvatanje njihove vlasti.⁶³

U skladu s tim, cilj koji su pridobijanjem Zehrija emevijske halife željeli ostvariti bio je okoristiti se njegovim vjerskim ugledom. On se, pak, u potpunosti stavio u njihovu službu, pisao je knjige i izmišljao hadise koji su išli njima u prilog, te je tako u mnogome pomogao njihovim mračnim ciljevima. Izvjesni Muamer kaže: “Mislili smo da smo od Zehrija prenijeli mnogo hadisa. Međutim, kad je Velid ibn Abdul-Melik ubijen, vidjeli smo kako iz njegovih riznica iznose knjige na tovarnim životinjama, pa nam je rečeno: ‘Ovo je Zehrijevo znanje!’” Dakle, Zehri je za Velida, odnosno po njegovoj narudžbi, napisao toliko knjiga hadisa da je bilo potrebno upotrijebiti tovarne životinje kako bi se sve te knjige iznijelo iz Velidove riznice.

Sam Zehri kaže: “Sprva se nisam slagao s idejom zapisivanja znanja, a onda su me emiri i vladari natjerali da ga zapišem (dakle, u obliku knjiga), a onda sam zaključio da to (bilježenje znanja i nauke) nijednom muslimanu neće smetati.”⁶⁴

Ibn Kesir piše: “Hišam ibn Abdul-Melik je taj koji je Zehrija natjerao da zapisuje hadise. Pošto je Zehri napisao svoju knjigu, i ostali ljudi počeli su zapisivati hadise.”⁶⁵

Jednog dana Hišam ibn Abdul-Melik zatražio je od Zehrija da zabilježi neke hadise za njegovu djecu, pa je Zehri zatražio da mu se dodijeli pisar, a onda je izdiktirao četiristo hadisa koje je pisar zabilježio.⁶⁶

Također, Omer ibn Abdul-Aziz u svojoj darovnici piše: “Kad je riječ o prenošenju i bilježenju hadisa, ne zaboravite Zehrija, jer nije preostao niko učeniji od njega kad je riječ o tradiciji prethodnika.”⁶⁷

Treba sada vidjeti kakvu vrstu hadisa su sadržavale hadiske zbirke sačinjene po Velidovoj i Hišamovoj naredbi? Nema sumnje kako u svim tim knjigama nije postojao nijedan hadis koji bi mogao poslužiti kao osuda Velida, Hišama i sličnih, već se radilo o hadisima koji su trebali opravdati njihova ružna i neislamska djela i oslabiti sjajnu političku poziciju njihovih oponenta odnosno Hašimija.

⁶³ Hamenei, Sejjid Ali, *Pazhuheshi dar zendegi-ye Imam Sedžždždad*, Daftar-e merkez-e hezb-e džumhuri-ye eslami 1361, str. 56.

⁶⁴ Ibn Kesir, Ibid, sv. 9, str. 346.; Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 2, str. 389.

⁶⁵ Ibn Kesir, Ibid, sv. 2, str. 389, Ibn Kesir, Ibid, sv. 9, str. 341.

⁶⁶ Ibn Hidžr Iskelani, *Tehzibul-tehzib*, Hajdarabad 1326, sv. 9, str. 449.

⁶⁷ Ibn Asir, Ibid, sv. 9, str. 343.; Zabrana bilježenja hadisa nakon Poslanikove smrti datira od hilafeta Omera ibn Hattaba, i trajala je do kraja prvog hidžretskog stoljeća odnosno do vladavine Omera ibn Abdul-Aziza, koji je zvanično poništio tu zabranu. Istraživači historije islama saglasni su oko toga da je ova zabrana imala političke motive i da je glavna namjera bila prenebreći prednost koju je u pogledu prava na hilafet imao Zapovjednik vjernika, mir neka je na nj. Naime, Ali, mir neka je na nj, još za Poslanikovog života, priredio je knjige u kojima su bili zabilježeni Poslanikovi, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, hadisi i činjenice iz njegovog života, a korištenje takvim djelima svakako nije išlo u prilog tadašnjim halifama. U vezi s ovim više će biti kazano kada budemo govorili o životopisu Imama Bakira, mir neka je na nj. Svakom slučaju, šiije tu zabranu bilježenja hadisa nikad nisu ozbiljno shvatali, te su odmah nakon Poslanikove smrti bilježili i zapisivali njegove hadise i djela.

Zehrijevi krivotvoreni hadisi

Zehri je izmišljao hadise koji su išli u prilog Emevija, opravdavali su njihovu nevjerničku politiku ili su bili usmjereni protiv porodice Hašimija. U nastavku ćemo navesti neke primjere takvih hadisa:

1. Zehri pripisuje Poslaniku islama da je rekao: “Nema putovanja osim ka tri mesdžida: Mesdžidul-haramu, mojem mesdžidu (u Medini) i Mesdžidul-aksau. A Mesdžidul-aksa za vas je isto što i Mesdžidul-haram.”⁶⁸ Ovaj hadis prenose Muslim, Ebu Davud i Nesai, trojica velikih sunitskih muhadisa, u obliku: “Nema puta izuzev do tri mesdžida: Mesdžidul-harama, ovog mesdžida i Mesdžidul-aksaa.”⁶⁹, i nijedan od njih ne bilježi rečenicu: “A Mesdžidul-aksa vam je isto što i mesdžidul-haram.”

Jasno je da je ovu dodatnu rečenicu u hadisu izmislio Zehri po Abdul-Melikovom nalogu, jer radilo se o vremenu kad je Mekkom vladao Abdullah ibn Zubejr, dok je Abdul-Melik zadržao vlast u Šamu, i između njih dvojice vođeni su vojni i politički sukobi. Kad bi htjeli obaviti hadždž, ljudi iz Šama morali su, naravno, provesti nekoliko dana u Mekki, a to je bila odlična prilika za Abdullaha ibn Zubejra da širi propagandu protiv Abdul-Melika. Budući da se Abdul-Meliki nije sviđalo da hadžije iz Šama odlaze u Mekku i tamo, u centru islamskog svijeta, dolaze u nedoumicu oko legitimiteta njegove vlasti, pa je zabranio odlazak na hadždž. Ljudi su se žalili zbog zabrane da obavljaju vjersku obavezu kakva je hadždž, pa im je Abdul-Melik rekao: “Zehri prenosi da je Poslanik rekao: Nema putovanja osim ka tri mesdžida: Mesdžidul-haramu, mojem mesdžidu i Mesdžidul-aksau. A Mesdžidul-aksa za vas je isto što i Mesdžidul-haram. Kamen na koga je Poslanik stao u noći Miradža neka zamijeni Ka'bu!”

Onda je, po Abdul-Melikovoj naredbi, nad tim kamenom podignuto kube, obješeni su ukrašeni zastori, određeni službenici koji će se o tome starati, pa su ljudi potaknuti da čine tavaf oko toga. Taj običaj trajao je cijelo vrijeme emevijske vladavine.⁷⁰

Tako se da uočiti da je Zehrijeva namjera izmišljanjem drugog dijela ovog hadisa⁷¹ bila odvratiti ljude od hodočašća Kući Božijoj (koja se nalazila na prostoru pod vlašću Abdullaha ibn Zubejra) i potaći ih da se zapute ka Palestini, jer Palestina je pripadala Šamu i spadala je u sferu Abdul-Melikovog utjecaja. Na ovaj način Zehri je nastojao osnažiti Abdul-Melikov položaj.

2. Zehri, valjda da bi umanjio netrpeljivost naroda prema Mervanovoj porodici i u tu svrhu zloupotrijebio od Boga dati položaj četvrtog Imama, ovako kaže o Imamu Sedžadu: “Ali ibn Husein bio je najumjereniji čovjek u svojoj obitelji, i najpoštovaniji i najomiljeniji kod Mervana i Abdul-Melika.”(!!!)⁷² A pritom nikom nije nepoznato neprijateljstvo Mervanove prema porodici Alijevoj, mir neka je na nj, baš kao što je izvjesna i netrpeljivost Alijeve porodice prema Mervanovoj. Stoga niko ne može povjerovati da je četvrti Imam kod mervanove porodice ikakvu omiljenost, a kamo li da im je bio najomiljeniji!

⁶⁸ Ibn Vazih, *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str. 8.

⁶⁹ Muslim, *Sahih*, Mektebeti Muhammed Ali Sabih, Kairo, sv. 4 (Knjiga o hadždžu), str. 126; Ebu Davud, *Sunnen*, str. 216.; Nesai, *Sunnen*, u Suyutijevoj obradi, Darul-Ihyai al-terasil-'arabi, Bejrut, sv. 2, str. 37-38.

⁷⁰ Ibn Vazih, *Tarihi Jaqubi*, Menshureti mektebetul-haydariyye, Nedžef 1384, sv. 3, str. 8.

⁷¹ Premda je i sened prvog dijela hadisa svakako upitan.

⁷² Muhammed ibn Sa'd, *Tabeqatul-kubra*, Darul-sadr, Bejrut, sv. 5, str. 215.; Ibn Kesir, *Ibid*, sv. 9, str. 106.

3. Zehri od Aiše prenosi da je rekla: “Jednom sam bila kod Poslanika kad ugledasmo Abbasa i Alija, pa mi Poslanik reče: ‘Aiša, ova dvojica umrijeće u vjeri koja nije moja!’”⁷³

Jasno je da je ovaj hadis izmišljen kako bi se umanjilo izvanredni i blistavi Alijev položaj i narodu omililo Mervanovu porodicu. U suprotnom, zar postoji iko ko bi mogao povjerovati da je ovaj hadis istinit?! Zanimljivo je da Zehri ovaj hadis prenosi od Aiše preko Urve ibn Zubejra. Svima je poznato kakvu je ljubomoru prema Aliju Aiša gajila, a znamo i da je Urve bio neprijatelj Poslanikove obitelji. Ibn Ebul-Hadid ističe: “On je kao i Ebu Hurejre, Amr ibn As i Mugejra ibn Šaba bio u službi Muavije u svrhu izmišljanja hadisa protiv Alija, mir neka je na nj.”⁷⁴

4. Zehri prenosi: “Poslanik jednom noću dođe u Alijevu i Fatiminu kuću i reče: ‘Zar ne klanjate namaz?’ Ali reče: ‘Naša je volja u Božijim rukama, pa da On hoće, naveo bi nas na to.’ Poslanik na to ne reče ništa i otiđe. Tad Ali ču Poslanika kako sebi u bradu govori: ‘Čovjek je, više nego iko, spreman da raspravlja.’”⁷⁵

Izmišljajući i prenoseći ovakve neosnovane priče, Alija, mir neka je na nj, se htjelo predstaviti kao fatalistu i osobu sklonu besmislenom raspravljanju. Toliko je jasno da je ovaj hadis lažan da je izlišno uopće ga kritizirati i analizirati. Nevjerovatno! Zar da onaj koji je rođen u Ka'bi a ubijen u mihrabu raspravlja sa Poslanikom oko toga treba li obavljati namaz?!

5. Zehri, navodeći to kao Alijeve, mir neka je na nj, riječi, prenosi sljedeću priču: “Imao sam jednu staru kamilu koju mi je Poslanik dodijelio kao ratni plijen poslije bitke na Bedru. Kad sam se htio vjenčati sa Poslanikovom kćeri Fatimom, dogovorih se s jednim bojadžijom iz plemena Benu Kejneka da odem sa njim u pustinju i pomognem mu sakupljati biljku azhar, pa da onda od zarade priprelim svadbu. Stoga sam pripremao opremu za kamilu, skupljao vreće, konopce i slično, dok su kamile spavale pred kućom jednog ensarije. Odjednom vidjeh da su kamile odvezane, drobovi su im rasporeni i izvađene džigarice. Silno se sneveselih kad to vidjeh i rekoh: ‘Ko je ovo učinio?!’ Rekoše mi: ‘To je učinio Hamza ibn Abdul-Mutalib. Eno ga pije vino s grupom ensarija, dok ih zabavlja pjevačica.(!) Hamza je izašao sa tog sijela, potegao sablju, pa zaklao kamile, rasporio ih i izvadio im džigerice.’”⁷⁶

Ali, mir neka je na nj, dalje priča: “Otiđoh Božijem Poslaniku i zatekoh s njim Zejda ibn Harisa. Kad opazi moju tugu, Poslanik upita: ‘Šta se desilo?’ Rekoh: ‘Nikad ne vidjeh takvo zlo! Hamza je s mojim kamilama učinio tako i tako, i još sjedi u kući s nekima i pije vino.’ Poslanik obuče svoju odjeću i krenu tamo. Ja i Zejd ibn Haris pođodmo za njim. Poslanik uđe u kuću u kojoj je bio Hamza i stade ga koriti i grditi. Vidio sam da je Hamza pijan i da su mu oči pokrvavile. On odmjeri Poslanika od glave do pete i reče: ‘Zar vi niste robovi moga oca?!’ Poslanik shvati da je Hamza pijan, pa se vrati nazad i napusti kuću, a mi pođosmo za njim.”

Izmišljajući ovakve smiješne priče, Zehri je veliku ličnost i blistavi lik poput Hamze, prvaka šehida, nad čijim krvavim tijelom je Poslanik islama, blagoslov i mir neka je na nj i njegove, nakon bitke na Uhudu sedamdeset puta klanjao namaz, želio prikazati kao razuzdanog čovjeka, pijanca i nasilnika koji se ne drži nikakvih etičkih i vjerskih načela! Nema sumnje da su ove neprilične i neljudske uvrede uslijedile od strane plaćenika Zehrija zato da bi se i

⁷³ Ibn Ebul-Hadid , *Šerhi Nehdžul-belage*, priredio Muhammed Ebul-Fadl Ibrahim, prvo izdanje, Kairo, Dari ihjaul-kitabul-arabije, 1378. h.g., sv. 4, str. 63.

⁷⁴ Ibn Ebul-Hadid , *Šerhi Nehdžul-belage*, priredio Muhammed Ebul-Fadl Ibrahim, prvo izdanje, Kairo, Dari ihjaul-kitabul-arabije, 1378. h.g., sv. 4., str. 63.

⁷⁵ *Sahihul-Buhari*, Kairo, Mektebeti Abdulhamid Ahmed Hanefi, 1314, sv. 9, str. 106.

⁷⁶ *Sahihul-Buhari*, Kairo, Mektebeti Abdulhamid Ahmed Hanefi, 1314, sv. 5, str. 83., Ebu Naim Isfahani, Ibid, sv. 3, str. 144.

Hamzu prikazalo sličnim Emevijama koji su se posve utopili u ovakvim opačinama, te je tako svojim emevijskim gazdama htio pronaći parnjaka u zlu!

Koriteljsko pismo četvrtog Imama Zehriju

S obzirom na ovako mračnu Zehrijevu prošlost, Imam Sedžad, mir neka je na nj, poslao mu je oštro i koriteljsko, ali istodobno i dobrohotno i uputiteljsko, pismo, koje, u prijevodu, glasi ovako:

“Čuvao Bog i nas i tebe od smutnje, i sačuvao tebe od patnje u Vatri. Našao si se u stanju takvom da svako ko shvati tvoju situaciju mora imati milosti prema tebi. Bog te obdario mnogim blagodatima: učinio je tvoje tijelo zdravim, produžio je tvoj život, a pošto te Gospodar učinio nositeljem znanja o Kur'anu, upoznao te sa propisima vjere i Poslanikovim sunnetom, njegov dokaz protiv tebe je upotpunjen... Gospodar ti je stavio u obavezu da budeš zahvalan na tim blagodatima i posredstvom njih te iskušava, kako je kazano: ‘Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati; budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti.’⁷⁷

Pa, kakvo će biti tvoje stanje sutra kad staneš pred Boga i Gospodar te upita kako si se zahvaljivao na blagodatima i kako si obavio svoje obaveze spram dokaza Božijih? Ne umišljaj da će Bog prihvatiti tvoje isprike i preći preko tvoje krivice. Nipošto! Gospodar je u Knjizi Njegovoj stavio u obavezu učenima da narodu predstave istine, kako je kazano: ‘A kad je Allah uzeo obavezu od onih kojima je Knjiga data da će je sigurno ljudima pojašnjavati i da neće iz nje ništa kriti...’⁷⁸

Znaj da je najmanja izdaja i najlakša stvar koju si preuzeo na sebe to što si srdžbu nasilnika prema tebi pretvorio u blagost, pa si mu se primakao, odazvao mu se kad god te pozvao i odveo si ga u vječnu zabludu. Toliko se plašim da ćeš se zbog svojih grijeha sutra naći svrstan među izdajnike i da ćeš biti pitan za ono što si stekao saradujuć sa nasilnicima!

Uzimao si ono na što nisi imao pravo kad ti je to ponuđeno, zbližio si se s osobom koja nikome nije vratila njegovo pravo, a kad te on učinio sebi bliskim, nisi ispravio ništa što je bilo krivo, već si uzeo za prijatelja onog ko je neprijatelj Božiji.

Zar nije bilo tako da kad te on pozvao i učinio sebi bliskim, uzeli su tebe za oslonac i učinili su te osovonom oko koje se vrte njihovi zločini, i učinili su te mostom preko koga gaze do svojih kvarnih djela te ljestvama uz koje se penju na krov svojih zabluda i zala!?

Ti si pozivao u njihovu zabludu i slijedio si put njihov. Oni su posredstvom tebe u srca učenih unijeli sumnju i posredstvom tebe su srca nezalica privukli k sebi. Svojim vjerskim znanjem, prikazujući njihovo zlo ljudima kao dobro, služio si im onoliko koliko im nisu bili od pomoći ni njihovi najbliži namjesnici i najmoćniji prijatelji, jer oni nisu mogli koliko ti učiniti da plemeniti i puk održavaju veze s njima.

Kako je malo i bezvrijedno ono što su ti dali spram onoga što su od tebe uzeli! Kako je malo ono što si izgradio spram onoga što si srušio!

Gledaj šta radiš i pripazi na sebe, i znaj da niko drugi neće brinuti o tebi. Preispitaj sebe onako kako to čini odgovorna osoba!

Pogledaj kako si iskazao zahvalnost Bogu, koji te kad si bio dijete i kad si odrastao othranio Svojim blagodatima! Tako se plašim da ćeš biti obuhvaćen ovim riječima Božijim:

⁷⁷ Ibrahim, 7.

⁷⁸ Ali 'Imran, 187.

‘I poslije njih ostala su pokoljenja koja su Knjigu naslijedila i koja su kupila mrvice ovoga prolaznog svijeta, i govorila: ‘Biće nam oprošteno!’’⁷⁹

Ti nisi u vječnim dvorima već si u svijetu koji je najavio selidbu. A koliko to čovjek ostaje na ovom svijetu nakon svojih vršnjaka i savremenika?! Blago onom ko se na ovom svijetu plaši svojih grijeha, a teško onom ko umre a za sobom ostavi grijeha!

Budi svjestan i budan, i znaj da ti je na ovaj način naviješćena opasnost, pa čini nešto da se popraviš, jer dato ti je još vremena. Ti ne spadaš među neznalice, a Onaj kod koga je račun o tvojim djelima nikad ne zaboravlja na tvoje greške. Pripremi se za put, jer dug je put pred tobom. Liječi se od svojih grijeha, jer srce ti je teško bolesno.

Nemoj misliti da te želim grditi i koriti. Ne, jer htio bih da Bog pređe preko tvojih grešaka iz prošlosti i vrati ti vjeru koju si izgubio. Sjetih se, pritom, riječi Božijih koje kažu: ‘I nastavi savjetovati, savjet će, vjernicima, doista koristiti.’⁸⁰

Zaboravio si na svoje vršnjake i savremenike koji su otišli i samo si ti ostao. Pogledaj da li su oni upali u ono u što si se ti upleo? Da li su oni pali onako kako si ti pao? Sjećaš li se nekog svog dobra koje oni nisu vidjeli? Znaš li ti nešto što oni nisu znali? Ne, nije tako, nego si posredstvom položaja koga si dobio kod puka stekao ugled i poštovanje, pa si ih stavio na muku jer oni slijede tvoje mišljenje, postupaju po tvojim odredbama, smatraju halalom ono što ti smatraš halalom, a ono što ti nazoveš haramom, i oni ubrajaju u haram. Naravno, tebi ne pripada pravo da određuješ šta je halal, a šta haram, no oni te drže takvim i vezani su za tvoje znanje zato što je njihovih učenjaka nestalo, iako si u neznanju i ti i oni i trebalo bi da i ti i oni potražite vođstvo.

Zar ne vidiš u kakvo si neznanje i oholost potonuo i koliko ljudi pate zbog nevolja i smutnje?! Ti si ih učinio nevoljnicima, jer videći tvoj položaj, ljudi zanemare ono što sami imaju i očarani su tvojim položajem i zvanjem, srca im žude za tvojim znanjem i dosezanjem tvog položaja i zvanja. Tako, zbog tvog ponašanja i djelovanja, tonu u more zablude kome se dna ne vidi i upali su u nevolju čije su razmjere nesagledive. Odazvao se Bog na naš i tvoj vapaj, jer On se nevoljniku odaziva!

Prođi se svojih zala i nasilništva, pa se, kao nekad, primakni čistima i dobrima, onima koji u istruhlim ćefinima spavaju u naručju zemlje, stomaci su im se zalijepili za leđa, a između njih i Boga nema nikakva zastora ni koprene. Ovaj svijet ih ne može prevariti, jer njima nije stalo do njega. Srca su vezali za susret s Bogom, a onda su pozvani da se vrate Gospodaru, pa su Mu se uskoro i vratili. Budući da je svijet ovaj zaveo i u zabludu odveo tebe u godinama staračkim⁸¹, na tom stupnju znanja i sad kad si već u zamci smrti, šta, onda, očekivati od mladića, bez znanja, slabe moći rasuđivanja i sklonih grijesima? *Doista smo mi Allahovi i doista ćemo se Njemu vratiti!*

Kod koga naći utočište i od koga tražiti lijek? Bogu se utječemo od svoje nesreće i od onoga što kod tebe uočavamo, i očekujemo da će ti on dati naknadu za zlo koje nam činiš.

Pogledaj kako se zahvaljuješ Bogu koji ti je dao opskrbu u djetinjstvu i kad si odrastao? Kako veličaš Boga koji ti je dao da zbog vjere Njegove budeš ugledan među ljudima? Koliko si blizak Bogu koji ti je naredio da mu se približiš i budeš Mu pokoran?

⁷⁹ Al-A'raf, 169.

⁸⁰ Ad-dariyat, 55.

⁸¹ Budući da je Zehri rođen 58. h.g., a šehadet četvrtog Imama desio se 94. ili 95. h.g., a pretpostavimo li da je Imam ovo pismo napisao potkraj svog života, Zehriju je tad bilo nekih 36 godina i zasigurno nije bio star. Postoji nekoliko mogućnosti kako ovo protumačiti, a najvjerovatnija je da je Zehri rođen prije 58. h.g. i da se njegovu godinu rođenja pogrešno navodi. Uostalom, Ibn Halekan svakako kaže da je rođen 51., a Zehbi da je rođen 50. h.g.

Šta je s tobom pa se ne budiš iz tog sna nemara i ne kaješ se zbog svojih grešaka?! I govoriš: ‘Tako mi Boga, nikada nisam učinio ništa zarad Boga kako bih time oživio vjeru Božiju ili uništio zabludu!’

Je li to zahvala za blagodat Gospodara koji te je učinio nositeljem znanja o vjeri?! Zbilja se bojim da si ti potvrda Božijih riječi izrečenih u Kur'anu: ‘A njih smijeniše zli potomci, koji molitvu napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći.’⁸²

Bog te je učinio nositeljem Kur'ana i povjerio ti je znanje o vjeri, a ti si to iznevjerio. Zahvaljujemo Bogu koji nas je sačuvao od zastranjenja poput tvoga. Selam!”

Lekcija slobode

Ne treba misliti da emevijski vlastodršci nisu pokušavali uvući i četvrtog Imama u zamku u kakvu su upali Zehri i slični. Međutim, Imam Sedžad nije pokazivao nikakvog obzira prema njihovim mamcima i prijetnjama, i kako god su ga pokušali pridobiti, naišli su na izričito odbijanje. O tome svjedoče i sljedeća dva primjera:

1. Abdul-Melik je, za svoga hilafeta, jednom na hadždžu obavljao tavaf odmah pored Imama Alija ibn Huseina, mir neka je na nj, koji se nije niti osvrnuo na nj niti pokazao ikakvog obzira spram njega. Abdul-Melik nije poznavao Imama, pa upita ko je čovjek koji tavafa pored njega i ne osvrćući se na halifu, pa mu rekoše da je to Ali ibn Husein.

Abdul-Melik se odvoji na stranu i naredi da mu dovedu Imama. Kad Imam dođe, halifa mu reče: “O Ali ibn Huseine, ja nisam ubica tvoga oca! Zašto ne dođeš k meni?” Imam odgovori: “Ubica mog oca oduzeo je mom ocu ovaj svijet, ali je moj otac upropastio njegov ahiret. Pa, ako želiš biti poput ubice moga oca, samo budi!” Abdul-Melik reče: “Ne, nego sam htio reći da dođeš k nama i okoristiš se kod nas ovosvjetskim dobrima.” Tad Imam sjede na zemlju i raširi svoj ogrtač, pa reče: “Bože moj, pokaži mu vrijednost prvaka Tvojih” Odjednom, svi vidješe kako se Imamov ogrtač napuni blistavim draguljima koji su svojim sjajom zasljepljivali poglede. A onda Imam reče: “O Bože, nosi ovo, jer meni ne treba!”⁸³

2. Abdul-Melik je dobio informaciju da se sablja Poslanika islama nalazi kod Alija ibn Huseina, mir neka je na nj. (A to bijaše posebno zanimljivo, jer radilo se o uspomeni na Poslanika i dokazom posebne časti. Također, posjedovanje te sablje predstavlja osobiti dokaz moći. Abdul-Melika je brinulo da bi zahvaljujući toj sablji Ali ibn Husein mogao privući narod k sebi.) Stoga posla svog izaslanika Imamu sa zahtjevom da mu Imam preda sablju, a u pratećem pismu stajalo je: “Šta god da ti treba, spreman sam ti udovoljiti.” Imam odbi da preda sablju. Abdul-Melik mu onda posla prijeteće pismo u kome je stajalo da će Imamu, ukoliko ne preda sablju, biti ukinut udio u bejtul-malu. (U to vrijeme svi muslimani, pa tako i Imam, imali su udjela u bejtul-malu.) Imam u svom odgovoru napisao: “A potom! Bog se obavezao da će robove koji se na Njega oslanjaju spasiti od onoga što im je neugodno i da će im dati opskrbu otud odakle se i ne nadaju. U Kur'anu je kazano: ‘Allah sigurno ne voli nijednog izdajnika, nezahvalnika!’^{84,85}

⁸² Maryam, 59.

⁸³ Kutb Al-Ravandi, Al-Kharayedž vel-džerayih, Entesharat-e Mustafavi, Qom, str 232.

⁸⁴ Al-Hadždž, 38.

⁸⁵ Hamenei, Sejjid Ali, *Pazhuheshi dar zendegi-ye Imam Sedždždad*, Daftar-e merkez-e hezb-e džumhuri-ye eslami 1361, str. 83.; Medžlisi, Muhammed Bakir, *Biharul-Anvar*, Darul-kitabi islamiyye, Tehran, sv. 46, str. 95.

5. Poučavanje propisima vjere, odgojno-etički utjecaj

Jedan od aspekata borbe četvrtog Imama protiv tiranije i zla u njegovo vrijeme bilo je poučavanje propisima vjere i držanje predavanja odgojno-etičkog karaktera. Imam je poduzeo krupne korake u tom smjeru, takve i tolike da su učenjaci time impresionirani i začuđeni. Tako, veliki šiitski učenjak šejh Mufid, u vezi s ovim, piše:

“Sunitski fakih preuzeli su od Imama toliko znanja da je to nemoguće pobrojati. Njegovi vazovi, dove, tumačenja Kur'ana, presude o halalima i haramima preuzete od Imama su mnogobrojne i poznate učenjacima, a ukoliko bismo ovdje sve to nabrojali, naše kazivanje bi bilo preširno...”⁸⁶

Primjer Imamove odgojno-etičke pouke jeste *Poslanica o pravima*, u kojoj je Imam izložio različite ljudske obaveze spram Boga, samoga sebe i drugih ljudi. Imam tih pedesetak obaveza prvo nabroja, a zatim objašnjava svaku ponaosob.⁸⁷

Poslanica o pravima, prenesena od strane muhadisa i zabilježena u hadiskim zbirkama, mnogo puta je objavljena kao zasebna knjiga i urađeni su brojni prijevodi. Spisak prava koja Imam ovdje predstavlja izgleda ovako:

1. Pravo Božije; 2. Pravo prema samome sebi; 3. Pravo jezika; 4. Pravo uha; 5. Pravo oka; 6. Pravo ruke; 7. Pravo noge; 8. Pravo stomaka; 9. Pravo stidnog organa; 10. Pravo namaza; 11. Pravo hadždža; 12. Pravo posta; 13. Pravo sadake; 14. Pravo kurbana; 15. Pravo vladara; 16. Pravo učitelja; 17. Pravo vlasnika roba; 18. Pravo podanika; 19. Pravo učenika, 20. Pravo žene; 21. Pravo roba; 22. Pravo majke; 23. Pravo oca; 24. Pravo djeteta; 25. Pravo brata; 26. Pravo osloboditelja roba; 27. Pravo oslobođenog roba; 28. Pravo dobročinitelja; 29. Pravo mujezina; 30. Pravo predvodnika u namazu; 31. Pravo onoga s kojim sjediš 32. Pravo susjeda; 33. Pravo druga; 34. Pravo ortaka; 35. Pravo imetka; 36. Pravo onog kojem duguješ; 37. Pravo saveznika; 38. Pravo protivnika, 39. Pravo koje imaš kod protivnika; 40. Pravo onog ko od tebe traži mišljenje; 41. Pravo onog od koga ti tražiš mišljenje; 42. Pravo onog koji traži savjet; 43. Pravo onog koji savjetuje; 44. Pravo starijeg; 45. Pravo mlađeg; 46. Pravo onog koji ište od tebe; 47. Pravo onog od koga išteš; 48. Pravo onog koji te veseli; 49. Pravo onog koji ti čini zlo, 50. Pravo istovjernika; 51. Pravo šticećenika druge vjere.

6. Potpora slabima

Jedan od najblistavijih aspekata života četvrtog Imama jeste njegova služba društvu u tim mračnim vremenima. Ta služba, bilo da se radilo o nemirnim i kriznim vremenima u Medini – poput dana tragedije Hurra – bilo o razdobljima mira, kad su siromašni i potrebiti čeznuli za rukom podrške, trajala je čitav Imamov život. Spomenut ćemo ovdje tek neke primjere takvog služenja zajednici:

Četvrti Imam preuzeo je na sebe da namiruje troškove života stotinu siromašnih porodica u Medini.⁸⁸ Neki siromašni Medinjani preživljavali su od hrane koja im je stizala noću a da nisu znali ko im to donosi. Tek smrću Alija ibn Huseina, mir neka je na nj, shvatili su da je on bio osoba koja im je noću donosila hranu i ostavljala je pred njihovim vratima. Noću je Imam krišom nosio čitave vreće hljeba i drugih namirnica do pred vrata sirotinjskih domova⁸⁹, a često je znao reći: “Tajno data sadaka gasi vatru Božije srdžbe.” Medinjani su govorili: “Od kad je umro Ali ibn Husein, nestalo je i tajno davane sadake.”

⁸⁶ Šejh Mufid, *Al-Iršad*, Qom, Mektebeti basireti, str. 260.

⁸⁷ Ovu poslanicu prenosi Šejh Suduk u *Al-Khisalu* (sv. 2, str. 618.)

⁸⁸ Ebu Naim Isfahani, *Haliyetul-avliya ve tabeqatul-asfiya*, Darul-kitabul-'arabi, Bejrut 1407, sv. 3, str. 136.

⁸⁹ Ali ibn Isa. Ibid, str. 289.; Ebu Naim Isfahani, Ibid, str. 140.; Medžlisi, Ibid, str. 88.

Hazreti Sedžad je godinama lično nosio teške vreće s brašnom i namirnicama do sirotinjskih kuća, pa su njegova ramena bila izbrazdana tim teretom. Tako, kad su, nakon šehadeta, gasulili Imamovo tijelo, pažnju prisutnih privukoše te brazde i ožiljci na ramenima, pa kad upitaše za razlog, saznaše da su to tragovi noćnog nošenja vreća hrane do kuća siromaha.

7. Odgojni principi

U vrijeme pojave islama, ropstvo je bilo uobičajeno u cijelom svijetu, pa čak i u centrima ondašnje civilizacije poput Rima i Bizanta. Budući da je tako raširenu i uobičajenu pojavu bilo nemoguće ukinuti odjednom, islam je na različite načine stvarao preduvjete da se ropstvo postepeno ugasi. S jedne strane, ograničio je načine porobljavanja i postavio teške uvjete pod kojima čovjek drugog čovjeka može učiniti robom, a s druge strane je oslobađanje roba učinio načinom za iskupljenje mnogih grijeha i naknadom za propuštanje mnogih vjerskih obaveza, te je na taj način omogućio da mnogi robovi budu oslobođeni. S treće strane, Poslanik islama savjetovao je muslimanima da se prema robovima odnose humano (odnosno kao prema članovima vlastite porodice) i naredio je da vlasnici robova daju robovima istu hranu i odjeću kakvu i sami koriste.

Osim toga, oslobađanje roba predstavljeno je kao poseban sevap i osobito dobro djelo, pa se tako u predajama često neko dobročinstvo i vrlo djelo poredi sa oslobađanjem roba, te su muslimani tako podsticani da oslobađaju robove. Sve to skupa jasno nam govori o stavu islama prema ropstvu. U tom svjetlu treba, dakle, posmatrati odnos islama i njegovih sljedbenika prema pitanju ropstva.⁹⁰

Također, u biografiji četvrtog Imama uočljiva je njegova posebna pažnja spram pitanja oslobađanja iz ropstva, no njegova aktivnost na tom planu ne svodi se samo na ono što je naprijed kazano, već se da zaključiti da je Imam u tom pogledu uložio poseban napor. Obratimo li pažnju na to pitanje, bit će nam jasno da ga je Imam smatrao posebnim odgojnim i humanističkim principom, pa je, tako, otkupljivao robove, neko vrijeme im je pružao poduku i obrazovanje, a onda ih je oslobađao. Nakon toga bi se oni, kao ljudi za primjer, bavili kulturnim i odgojnim radom, i niti nakon oslobađanja nisu prekidali svoje veze sa Imamom.

Ali ibn Tavus, govoreći o ramazanskim djelima, piše: “Ali ibn Husein, mir neka je na nj, posljednje večeri ramazana oslobađao je dvadeset robova (ili nešto malo manje ili više), govoreći: ‘Gospodar svake ramazanske večeri, u vrijeme iftara, oslobađa sedamdeset hiljada džehennemlija od Vatre. Drago mi je da ja na ovome svijetu oslobađam svoje robove, pa da na Danu sudnjem on mene oslobodi od Vatre.’”

Nijednog svog roba slugu nije zadržao duže od godinu dana. Kad bi početkom ili sredinom godine doveo k sebi roba, oslobađao ga je za ramazanski bajram, pa bi naredne godine doveo drugoga, da bi i njega oslobodio u ramazanu, i tako je postupao do kraja života.

Imam je kupovao i crne robove – iako nije imao nikakve potrebe za njima – pa bi ih poveo na hadždž, a kad bi sa Arefata stigli na Mašer, oslobađao ih je i davao im pritom određenu novčanu nagradu.

Kako jedan autor bilježi, budući da su robovi znali za ovo, bježali su od svojih vlasnika i velikaša, pa su odlazili Zejnul-Abidinu.

Prolazilo je vrijeme, tekli su dani, a Zejnul-Abidin je stalno oslobađao robove. Činio je to svake godine, svakog mjeseca i svakog dana, različitim povodima, dok se naposljetku u Medini nije formirala golema skupina Imamovih oslobođenih robova.⁹¹

Kako smo već iskazali, iz svega se da zaključiti da je Imam na ovaj način ustrojio svojevrsni odgojni princip. Otkupljivao je robove, neko vrijeme ih je obrazovao i odgajao, a kad bi ih

⁹⁰ Ebu Naim Isfahani, *Ibid*, str. 136.; Ali ibn Isa, *Ibid*, str. 289; Ibn Šahrešub, *Ibid*, sv. 4, str. 154; Suduq, *Al-Khisal*, Menshurati jema'ti muderrisin, Qom 1403, str. 517-518.

⁹¹ Seyyidul-ehl, Abdul-Aziz, *Zendegani-ye Zejnul-Abidin*, Majale-ye Mah-e nou, tehran, str. 55.

oslobodio, svaki od njih bio je odgojena i primjerna ličnost. Nakon oslobađanja, oni nisu prekidali svoju duhovnu vezu sa Imamom, i, u skladu sa svojim mogućnostima, odgojno su djelovali na druge. Ovakav Imamov program, uzmemo li u obzir ograničenja kojima je bio izložen u pogledu izravnog upućivanja zajednice, zaslužuje posebnu pažnju i analizu.⁹²

⁹² Pri pripremi i pisanju ovog poglavlja koristili smo se knjigom poštovanog brata Alija Akbara Hasanija *Imam-e cheharom – pasdar-e enqelab-e Kərbela*.